

KORRALDUS

16.12.2022 nr DM-116687-25

Keskkonnaloa andmisest keeldumine

1. OTSUS

Lähtuvalt aktsiaselts Generaator esitatud taotlusest, võttes aluseks veeseaduse § 192 lg 1 ja lg 3 p 8, looduskaitseaduse § 32 lg 2 ja § 51 lg 1, keskkonnaseadustiku üldosa seaduse § 52 lg 1 p 4 ja p 6 otsustan:

1.1 Keelduda veeloa andmisest aktsiaseltsile Generaator (registrikood 10039457, aadress Põlva maakond, Põlva vald, Peri küla, Mõisa tee 11, 63218) Ahja jõe paisutamiseks ning hüdroenergia kasutamiseks Põlvamaal, Põlva valla Kiidjärve külas Ahja jõel asuvas Saesaare paisul Saesaare Elektriijaam kinnistul (katastritunnus 87202:002:1072, registriosa nr 1296338).

1.2 Korraldus jõustub selle teatavaks tegemisest aktsiaseltsile Generaator.

2. ASJAOLUD

2.1 Aktsiaselts Generaator (registrikood 10039457, aadress Põlva maakond, Põlva vald, Peri küla, Mõisa tee 11, 63218, edaspidi *ettevõte*) esitas 16.09.2015 Keskkonnaametile vee erikasutuse keskkonnaloa taotluse (registreeritud Keskkonnaameti dokumendihaldussüsteemis 17.09.2015 nr PVV 7-6/15/18732-5 all) Ahja jõe paisutamiseks ning hüdroenergia kasutamiseks Põlvamaal, Vastse-Kuuste valla Kiidjärve külas Ahja jõel asuvas Saesaare paisul Saesaare Elektriijaam kinnistul (katastritunnus 87202:002:1072, registriosa nr 1296338).

2.2 Keskkonnaamet võttis taotluse menetlusse 15.10.2015 kirjaga nr PVV 7-6/15/18732-6. Taotluse esitamise ajal oli pooleli Saesaare elektriijaama kinnistute ja nende lähiala detailplaneeringu keskkonnamõju strateegiline hindamine (KSH) ning kõik vee erikasutusloa taotlemiseks vajalik teave polnud veel koondatud (sh uuringud, KSH aruanne). Kuna puudused ei takistanud ega raskendanud taotluse menetlusse võtmist, tegi Keskkonnaamet sisulise otsuse menetlusse võtmise kohta puudustega taotluse alusel. Täiendav lisateave tuli aktsiaseltsil Generaator esitada peale KSH aruande heakskiitmist.

2.3 Saesaare Elektriijaama kinnistute ja nende lähiala detailplaneering algatati Vastse-Kuuste Vallavolikogu 29.03.2012 otsusega nr 7 „Kiidjärve küla Saesaare Elektriijaama ja Taevaskoja küla Saesaare elektriijaama kinnistute ja lähiala detailplaneeringu algatamine“ ja Põlva

Vallavalitsuse 24.07.2012 korraldusega nr 182- k „Detailplaneeringu algatamine, koostamise korraldamine ja finantseerimise õiguse andmine ning keskkonnamõju strateegilise hindamise algatamata jätmine“. Detailplaneeringu ja detailplaneeringuga kavandatava tegevuse KSH algatati Vastse-Kuuste Vallavalitsuse 02.04.2012 korraldusega nr 46 „Vastse-Kuuste vallas Kiidjärve külas ja Põlva vallas Taevaskoja külas Saesaare Elektriijaama kinnistute ning nende lähiala detailplaneeringu ja detailplaneeringuga kavandatava tegevuse keskkonnamõju strateegilise hindamise algatamine“. Põlva Vallavalitsus KSH-d täiendavalt ei algatanud, viidates Vastse-Kuuste Vallavalitsuse 02.04.2012 korraldusele nr 46.

2.4 Keskkonnaamet on jätnud Saesaare elektriijaama kinnistute ja nende lähiala detailplaneeringu kooskõlastamata 10.12.2014 kirjaga nr PVV 6-5/14/9812-19, 18.12.2020 kirjaga nr 6-2/20/955-6 ning 18.06.2021 kirjaga nr 6-5/21/11390-2. Ettevõtte vaidlustas Keskkonnaameti 18.06.2021 kirja kohtus, kohtumenetlus (haldusasi nr 3-21-2290) on pooleli.

2.5 Riigimetsa Majandamise Keskus esitas 09.02.2015 kirjaga nr 3-1.1/19 (registreeritud Keskkonnaameti dokumendihaldussüsteemis 09.02.2015 nr PVV 6-5/14/9812-20) Saesaare paisutuse likvideerimise teatise (katastriüksusel 87202:002:1025, registriosa nr 2648438).

2.6 Keskkonnaamet algatas 19.02.2015 kirjaga nr PVV 6-5/14/9812-22 Saesaare paisutuse likvideerimise teatise keskkonnamõju hindamise (edaspidi *KMH*).

2.7 Keskkonnaamet kiitis *KMH* aruande heaks 05.08.2016 kirjaga nr 6-3/16/246-48.

2.8 Ettevõtte esitas 15.03.2017 kirjaga nr 4 dokumendid loa menetlusse (osaliselt maaomanike nõusolekud Haavaniidu (87202:002:0312), Jõekääru (87202:002:0958), Kalda (87202:002:0730), Kaldaosa (87202:002:0067), Kaldametsa (87202:002:0931), Tiku (87202:002:0930) ja selgitustaotluse (registreeritud Keskkonnaameti dokumendihaldussüsteemis *KIRKE* (edaspidi *DHS KIRKE*) 20.12.2017 nr 14-6/17/3750-4).

2.9 Keskkonnaamet vastas selgitustaotlusele 22.03.2017 kirjaga nr 14-6/17/3750-2.

2.10 Ettevõtte esitas 24.07.2017 kirjaga nr 15/2017 Kassioru (87202:002:0971), Kure (87202:002:0393), Sauna (87202:002:0991), Tööstuse (87202:002:0066), Kiidjärve metskond 31 (87202:002:1025), Kiidjärve metskond 27 (87202:002:1024), Kiidjärve looduskeskus (87202:002:1028), Kiidjärve metskond 26 (87202:002:0087) omanike/valdajate nõusolekud (registreeritud *DHS* –s *KIRKE* 24.07.2017 nr 14-6/17/3750-3).

2.11 Ettevõtte esitas 20.12.2017 kirjaga nr 21/2017 (registreeritud *DHS* –s *KIRKE* 20.12.2017 nr 14-6/17/3750-4) dokumendid loa menetlusse, sh Ökoloogilis-majandusliku analüüsi (Peipsi Koostöö Keskus, Aija Kosk, 2017) (vt p 3.2.6).

2.12 Ettevõtte esitas 12.12.2018 kirjaga nr 7/2018 (registreeritud *DHS* –s *KIRKE* 12.12.2018 nr 14-6/18/20177) Tammioru (87202:002:0969), Kaarlioru (87202:002:1001) ja Kassimäe (87202:002:1019) kinnistute omanike nõusolekud.

2.13 Ettevõtte esitas 30.07.2021 kirjaga nr 13/2021 dokumendid (sh osaliselt maaomanike nõusolekud) loa menetlusse (registreeritud keskkonnaotsuste infosüsteemis KOTKAS (edaspidi *DHS –s KOTKAS*) 02.08.2021 nr DM-115722-2), sealhulgas alternatiivsed ettepanekud Veeseaduse § 192 lg 2 kohase erandi tegemiseks VeeS § 190 lg 4 nimetatud maaomaniku nõusolekuta, kui veekogu paisutamiseks esineb ülekaalukas avalik huvi.

2.14 Kinnistu aadressiga Sauna (87202:002:0991) omanik on võtnud tagasi oma 28.04.2017 antud kirjaliku nõusoleku (registreeritud DHS –s KOTKAS 03.08.2021 nr DM-115722-3).

2.15 Ettevõtte esitas 01.11.2021 kirjaga (registreeritud DHS –s KOTKAS 02.11.2021 nr DM-116687-14) dokumendid loa menetlusse (vt p 3.2),

2.16 Keskkonnaamet edastas selgitused ettevõttele 30.11.2021 kirjaga nr DM-116687-15 (vt p 3.2).

2.17 Ettevõtte omab Keskkonnaameti poolt 15.11.2010 korraldusega nr PVV 1-15/331 antud keskkonnaluba nr L.VV/300535 veekogu paisutamiseks ja hüdroenergia kasutamiseks Põlvamaal, Ahja jõel asuvas Saesaare hüdrojaamas.

2.18 Keskkonnaamet pikendas 16.10.2015. a korraldusega nr PVV 1-15/15/319 loa nr L.VV/300535 ja loa nr L.VV/321745 kehtivust ning RMK teatise menetlust kuni 14.06.2017

2.19 Keskkonnaamet pikendas 07.06.2017 korraldusega nr 1-3/17/1503 loa nr L.VV/300535 ja loa nr L.VV/321745 kehtivust ning RMK teatise menetlust kuni 14.06.2018

2.20 Keskkonnaamet pikendas 14.06.2018 korraldusega nr 1-3/18/1647 loa nr L.VV/300535 ja loa nr L.VV/321745 kehtivust ning RMK teatise menetlust kuni 14.06.2020

2.21 Keskkonnaamet pikendas 23.04.2020 korraldusega nr DM-109236-2 loa nr L.VV/300535 ja loa nr L.VV/321745 kehtivust ning RMK teatise menetlust kuni 04.01.2021.

2.22 Keskkonnaamet pikendas 15.12.2020 korraldusega nr DM-112541-1 loa nr L.VV/300535 ja loa nr L.VV/321745 kehtivust ning RMK teatise menetlust kuni 01.06.2021.

2.23 Keskkonnaamet pikendas 31.05.2021 korraldusega nr DM-115722-1 loa nr L.VV/300535 ja loa nr L.VV/321745 kehtivust ning RMK teatise menetlust kuni 01.10.2021.

2.24 Keskkonnaamet pikendas 30.09.2021 korraldusega nr DM-116687-10 loa nr L.VV/300535 ja loa nr L.VV/321745 kehtivust ning RMK teatise menetlust kuni 31.12.2021.

2.25 Keskkonnaamet pikendas 30.12.2021 korraldusega nr DM-118183-2 loa nr L.VV/300535 ja loa nr L.VV/321745 kehtivust kuni uue veeloa andmise või andmisest keeldumise otsuse tegemiseni, kuid mitte kauemaks kui 31.12.2022 ning RMK teatise menetlust kuni 31.12.2022.

Saesaare paisu üldiseloostus

Saesaare pais asub Ahja jõel, Põlva maakonnas Põlva valla, Kiidjärve ja Taevaskoja külade territooriumil paiknevate Saesaare Elektriijaama kinnistud (kü-d 87202:002:1072 ja 61901:001:1342; 100% tootmismaad) ning nende lähiala (Kiidjärve metskond nr 31 ja 9 (kü-d 87202:002:1025 ja 61901:001:1082); maatulundusmaad).

Saesaare hüdroelektriijaam ning sellega seotud hüdrotehnilised rajatised ehitati 1950-ndate aastate alguses. 1950-51. a talvel alustati metsa raiumisega jõelammil, peamised ehitustööd toimusid 1952. aastal, veehoidla paisutati üles ning elektriijaam alustas tööd 1953. aastal.

Saesaare hüdroosõlme moodustab pinnaspaisuna rajatud u 100 m pikkune ja 10 m kõrgune pais, mille ette on moodustunud Saesaare veehoidla, paisutuskõrgus 7,65 m.^[1] Normaalspaisutuskõrguseks on 48,05 m abs (BK77). Jõujaama pealevool on lahendatud kahe 60 m pikkuse ja 1 m läbimõõduga pealevoolutoru abil. Äravooluks on rajatud u 80 m pikkune äravoolukanal, äravoolutingimuste parandamiseks süvendati ja puhastati kividest ka enam allavoolu jäävat jõesängi. Ülevoolupaisu alumise osa moodustab u 1 m paksuse betoonkihiga kaetud pinnas, ülemise osa aga eemaldatavad varjad.. Sellisest konstruktsioonilisest lahendusest tulenevalt ei ole paisu võimalik täielikult avada, varjade eemaldamisel säilib u 5 m paisutus (veetaset ei saa alandada allapoole taset 45,0 m). Paisule on liigveelasuks rajatud betoonist eriprofiil ülevool, mis jaguneb varjapaaside tulemusena 4 avaks. Ülevoolu ava pikkus on 8,00 m, millest reguleeritavate avade kogulaius on 7,65 m. Varjade eemaldamine ja seega veetaseme reguleerimine toimub käsitsi.

Saesaare hüdroelektriijaam on rajatud nn paisutaguse jõujaamana. Jõujaamas on 4 generaatorit (2 vana ning 2 uut), kuid reaalselt on neist korraga kasutuses 2 seadet. Kui kasutatakse uusi generaatoreid on jaama maksimaalne võimsus 2 x 97 kW, vanade generaatorite puhul 2x90 kW^[2].

Üle regulaatori on rajatud sild, mille kaudu toimub nii jõujaama hooldus kui võimaldab nii kohalikele elanikele kui ala külastajatele üle jõe pääsu.

Paisu haldamisega seotult on Keskkonnaameti poolt antud keskkonnalaad Ahja jõe paisutamiseks RMK-le (loa nr L.VV/321745, kehtivusega kuni 31.12.2021) ning aktsiaselts Generaator luba Ahja jõe paisutamiseks ning hüdroenergia kasutamiseks samuti kehtivusega kuni 31.12.2021 (luba nr L.VV/300535).

3. KAALUTLUSED

3.1 Varasemad keskkonnamõju hindamised

3.1.1 Saesaare Elektriijaama kinnistute ja nende lähiala detailplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamine (edaspidi DP KSH).

DP KSH esimese etapi^[3] käigus hinnati erinevaid alternatiivseid lahendusi: 1. tegevusvariantide koondnimetused on kalalift, kamberkalapääs, looduslähedane möödaviikpääs A ja looduslähedane möödaviikpääs B ning 2. terviktegevusvariandid koondnimetustega ehk null-alternatiiv: paisu likvideerimine, mh hüdroelektrijaama (edaspidi HEJ) väljavoolukanali täitmine (paremkallast kasutades) ning paisu likvideerimine koos Saesaare ja karestike taastamisega, mh ilmselt likvideeritakse HEJ peahoone(stus).

Keskkonnaamet jättis „Saesaare elektrijaama kinnistute ja lähiala detailplaneeringu“ kooskõlastamata 10.12.2014 kirjaga nr PVV 6-5/14/9812-19, tuues välja, et: *„Võib arvata, et Saesaare hüdroelektrijaama töö jätkamiseks ja kalapääsu rajamiseks on ilmselt olemas majanduslikud ja sotsiaalsed põhjused, kuid Keskkonnaametil ei ole hetkel piisavalt infot kaalumaks, kas tegemist on avalikkuse jaoks esmatähtsate ja erakordselt tungivate põhjustega, mis oleksid olulisemad looduskaitse aspektidest ning juhib tähelepanu, et Loodusdirektiiviga seatakse looduskaitse eesmärgid ettepoole sotsiaal-majanduslikest eesmärkidest.“* Keskkonnaamet leidis detailplaneeringu kooskõlastamata jätmise kirjas, et planeeringuala suurt looduskaitse väärtust arvestades on haldusmenetluse seadus § 6 alusel põhjendatud oodata ära teostatavusuuringu valmimine, mille käigus antakse hinnang (kaalutakse paisu likvideerimisega seotud kõiki aspekte sh kulusid) KSH aruande eelnõus seoses kalade rändega parimaks lahenduseks esitatud alternatiivi (paisu likvideerimine) põhjendatus ja võimalikkus ning alles seejärel otsustada planeeringu jätkamine tänasel või muudetud kujul või jätta planeering üldse kehtestamata

Detailplaneeringu ja KSH protsessi jooksul otsustati tellida Keskkonnaagentuuri poolt null-alternatiivi täiendavaks analüüsimiseks ja kõigi aspektide hindamiseks töö "Tõkestusrajatiste inventariseerimine vooluveekogudel kalade rändetingimuste parandamiseks: avaliku sektori paisud (teostatavusuuring)" programmi raames.

Põlva Vallavalitsuse 06.06.2018 korraldusega nr 2-3/376 otsustas vallavalitsus Jätkata Saesaare Elektrijaama kinnistute ja nende lähiala detailplaneeringu koostamist eesmärgiga võtta see vastu hiljemalt 2019. aasta lõpuks. Põlva Vallavalitsus märkis 06.06.2018 korralduses nr 2-3/376, et: *„Arvestades, et pakutav lahendus kalapääsu osas on KSH koostamise jooksul oluliselt muutnud, on mõistlik, et pooleliolev KSH viidaks lõpuni, et saada teada, kas kavandatava kruvikalapääsu rajamisel saavutatakse Ahja loodusala kaitsekorralduskavas seatud eesmärk – elupaigatüübi jõed ja ojad looduskaitseline seisund A vähemalt 20 km ulatuses. Samuti on vajalik teada, kas kavandatava kruvikalapääs toimiks kaitse-eesmärgiks oleva hingu ja võldase huvides. Antud info on vajalik, otsustamaks, et kas Saesaares tuleb paisutus koheselt likvideerida või on ka lahenduseks kruvikalapääsu rajamine ning sellest tuleneb, kas detailplaneeringu koostamisega on võimalik edasi minna või tuleb see lõpetada.“*

Keskkonnaamet jättis 18.06.2021 kirjaga nr 6-5/21/11390-2 Saesaare elektrijaama kinnistute ja nende lähiala detailplaneeringu kooskõlastamata, kuna jäi selgusetuks, kuidas kaasneb pikaajaline positiivne mõju paisu säilimisel ja kruvikalapääsu rajamisel Natura liikide (hink, võldas, paksukojaline jõekarp) osas. Keskkonnaamet jõudis seisukohale, et kavandatava kruvikalapääsu rajamine ja ulatusliku paisjärve säilitamine kokkuvõttes ei taga paisjärvest üles-

ja allavoolu jääva elupaigatüübile jõe ja ojad iseloomuliku kalastiku (eelkõige hingu ja võldase) soodsat seisundit ja on poolik lahendus. Ettevõtte vaidlustas Keskkonnaameti 18.06.2021 kirja kohtus.

Ettevõtte kaebus Keskkonnaameti 18.06.2021 kirja nr 6-5/21/11390-2 õigusvastasuse tuvastamise nõudes menetleb Tallinna Halduskohus, kes 28.11.2022 määrusega haldusasjas nr 3-21-2290 mh määras vaadata kaebus läbi kirjalikus menetluses ning otsus tehakse teatavaks 13.02.2023 Tallinna Halduskohtu kohtukantselei kaudu.

3.1.2 Saesaare paisu likvideerimise teatise keskkonnamõju hindamine (edaspidi *KMH*) [4]

RMK Põlvamaa metskond esitas Keskkonnaametile 09.02.2015 kirjaga nr 3-1.1/19 Saesaare paisu likvideerimise teatise. Teatise alusel otsustas Keskkonnaamet algatada 16.02.2015 otsusega nr PVV 6-5/14/9812-21 KMH RMK Saesaare paisu likvideerimise teatisele, kuna kavandatav tegevuskoht asub Natura 2000 võrgustiku alal ning tegevusega võib kaasneda oluline mõju Ahja loodusale, sealsetele elupaikadele ja liikidele, seega on kavandataval tegevusel eeldatavalt oluline keskkonnamõju.

Saesaare paisu likvideerimise teatise KMH käigus hinnati Saesaare paisul erinevaid alternatiive. KMH käigus hinnatud alternatiiv 3 nägi ette nn asenduskärestiku rajamist paisu ja hüdroelektrijaama kompleksi rajatistega haaratud ala piires ilma kogu HEJ rajamise käigus ümberkujundatud jõelõigu taastamiseta endisele kõrgusele. Antud alternatiivi puhul kujuneks kärestiku pikkuseks ca 250 m ja languks ligikaudu 1%. Vastavalt lähteülesandes määratud kontseptsioonile on taastatav jõesäng lahendatud nii ühe- kui kaheharulisena, vastavalt HEJ rajatiste osalise säilimise ja eksponeerimise võimalusega või HEJ rajatiste täieliku likvideerimisega. Alternatiivi alamvariandid olid järgmised (kärestiku üldparameetrid on kõikide variantide puhul sarnased):

- a) 3-A korral kulgeb üheharuline kärestikuline jõesäng liigveelaskme kanali trassil, liigveelase ja sellega liituv pinnaspaisu osa (parempoolne) on eemaldatud; vasakpoolne pinnaspaisu osa, HEJ veehaare ning jaamahoone on säilitatud.
- b) 3-B1 korral on tegemist kaheharulise kärestikulise jõesängiga (harude vahel on pikk saar), kusjuures pinnaspais ja kõik HEJ kompleksi rajatised on eemaldatud.
- c) 3-B2 korral on kavandatud lühikese saarega kaheharuline kärestikuline jõesäng, mille puhul on HEJ hoone säilitatud.

Parimaks hinnati KMH aruandes alternatiiv 3-B2, mille korral on kavandatud lühikese saarega kaheharuline kärestikuline jõesäng, mille puhul on HEJ hoone säilitatud.

KMH käigus leiti ptk 5.4, (lk 87) et Saesaare paisu likvideerimisel on pikaajalises perspektiivis otsene positiivne mõju Ahja jõe hüdro-morfoloogilisele seisundile. Positiivne mõju avaldub paisu likvideerimise järgselt u 6 km pikkuses praegu üleujutatud või tugevalt mõjutatud veetasemete ja veekiirustega jõelõigis looduslike tingimuste taastumises. Üleujutatud lõigul

taastuvad Ahja jõe ürgorus voolavale kiirevoolulisele jõe iseloomulikud elemendid – valdavalt mõõdukas või kiire veevool, jõelooked, jõesängi looduslik varieeruvus – kärestikud, nendevahelised aeglasevoolulised lõigud, põikmadalikud. Paisutuse likvideerimisega lakkavad ka paisutamisest tulenevad (ning külmaveelisele kalastikule ja vee-elustikule negatiivselt mõjuvad) muutused jõe füüsikalises-keemilistes omadustes (n temperatuuri muutus, hapnikurežiimi ebaühtlus, aineriingete muutusest tulenevad muutused fütoplanktoni sisaldustes ja seda peegeldavates biokeemilises hapnikutarbe näitajates).

KMH ptk 5.5 (lk 93) leiti, et pikas perspektiivis, peale paisu likvideerimist ning kärestikuliste jõelõikude looduslähedase hüdro-morfoloogilise struktuuri taastumist asendub praegune seisuveekogule omane elustik (kala-, põhjaloomastiku ja veetaimestiku kooslused) vooluveekogule omastega. Seda muutust tuleb aga EL Veepoliitika raamdirektiivi põhimõtete järgi pidada positiivseks, kahtlemata tuleb sellist muutust pidada positiivseks ka Ahja ürgoru maastikukaitseala kaitse-eesmärke silmas pidades. Viimase all on peetud silmas, et sisuliselt kõik maastikukaitsealal kaitse-eesmärkidena nimetatud veekogudega seotud liigid – paks jõekarp, harilik hink, harilik võldas, rohe-vesihobu, saarmas, jäälinde – on seotud vähemalt vooluveekogudega, enamjaolt aga kiirevooluliste jõelõikude või kärestikega. Pikemas perspektiivis on Saesaare paisjärve likvideerimine vee-elustiku seisukohalt olulise positiivse mõjuga, rändetõkke kaotamine ja väärtusliku elu- ja sigimisala kujunemine on positiivse mõjuga 20 kalaliigile, 8 kalaliigi jaoks negatiivne ning 4 kalaliigi jaoks mõju puuduks. Suures pildis ei ole kalastiku seisukohalt olulist erinevust, millist kärestikualternatiivi rajada soovitaks.

3.2 Maaomanike nõusolekud ja ülekaalukas- ning avalik huvi

Keskkonnaseadustiku üldosa seaduse (edaspidi *KeÜS* § 41 lg 1 p 1 alusel kuulub vee erikasutus keskkonnanaloo tegevuste hulka. VeeS § 187 p 7 kohaselt on keskkonnanaloo vajalik, kui paisutatakse veekogu või kasutatakse hüdroenergiat.

VeeS § 190 lg 4 kohaselt peab isikul, kes taotleb veeluba veekogu paisutamiseks olema selleks tegevuseks kirjalik nõusolek maaomanikult, kelle maa niiskusréžiimi paisutamine mõjutab.

Kinnistu aadressiga Sauna (87202:002:0991) omanik on võtnud tagasi oma 28.04.2017 antud kirjaliku nõusoleku. Puuduvad lisaks ka kinnistu aadressiga Kure (87202:002:0393) ja Veski (87202:002:0053) 63/108 kaasomandi ühisomanike kirjalikud nõusolekud. Lisaks on muutunud kinnistute aadressidega Kaarlioru (87202:002:1001) ja Tammioru (87202:002:0969) kaasomanikud, kelle nõusolekuid ei ole esitatud.

Alkranel OÜ töö põhjal "Saesaare pais, paisutusala otseselt seostatavad kinnistud" (2017) on paisutuse mõjualas ka eelnimetatud kinnistud. Seega mõjutab Keskkonnaameti hinnangul Ahja jõe paisutamine Saesaare paisul sealhulgas kinnistute Sauna, Kure ja Veski ning Kaarlioru ja Tammioru niiskusréžiimi, mille omanike nõusolekud on esitamata,

Ettevõtte on selgitanud 01.11.2021 kirjas, et: „16.09.2021 toimus Kiidjärve piirkonna maaomanike soovil ning Keskkonnaameti osalusel paikvaatlus seondult selle piirkonna Ahja

jõe ja Saesaare paisjärve mõjude ning setete liikumise erinevusega varasemast s.t. Kiidjärve veski paisu likvideerimisest hilisemal perioodil. Koosolekul olid esindatud puuduvate nõusolekute maaüksuste osas just eelnimetatud Veski, Kassioru ning Sauna kinnistu maaomanikud. Järelikult oli Keskkonnaametil võimalik ka sisuliselt saada maaomanikelt infot selle kohta, kas AS Generaatori vee erikasutusega seoses on vastuväiteid. Paikvaathusel ei märgitud sisulisi vastuolusid seoses Saesaare paisjärve vee erikasutusega ning maaomanikud väljendasid seisukohta, et seni, kuni paisjärv eksisteerib oleks mõistlik seal ka energiat toota. Menetluses saab kaaluda, kas viidatud asjaoludel on puuduvate nõusolekute osas tegemist objektiivsete asjaoludega, mis välistavad loa andmise. Tegemist on olemasoleva tegevuse jätkamisega ning kinnistu omanikele täiendavaid mõjutusi ei kaasne. Järelikult ei toimu sisuliselt tegevus maaomaniku nõusolekuta.

Keskkonnaamet märgib, et 16.09.2021 koosolekul arutati ettevõtte tegevusega seonduvat, kus osad maaomanikud väljendasid seisukohta, et kuni paisutamine toimub, on otstarbekas elektrit toota, kuid see ei asenda siiski maaomanike kirjalikke nõusolekuid. Keskkonnaamet ei nõustu väitega, et olemasoleva tegevuse jätkumisel ei esine täiendavaid mõjutusi paisutamisel. Veekogu paisutamine on tegevus, mille alusel muutub paisutuse mõjualas oleva kinnistu veerežiim ning võib suurenda vee alla jääva maa osakaal, mida ei ole kinnistu omanikul võimalik sihtotstarbeliselt kasutada. Keskkonnaamet selgitab VeeS § 192 lg 2 erandi võimalikkust punktis 3.2.1.

Tallinna Halduskohus on 18.05.2022 otsuses asjas nr 3-21-1476 märkinud, et ilma vastava isiku nõusolekuta paisutamiseks peab esinema olukord, kus konkreetset paisutusel on täita mingi väga kaalukas avalikust huvist lähtuv funktsioon. Muu vähema kaaluga avaliku huvi tuvastamisel on vajalik eelnevalt lahendada maakohtus huvide kaalumisel põhinev nõusoleku asendamise vaidlus.

3.2.1 Ülekaalukas avalik huvi VeeS § 192 lg 2 mõistes

Ettevõtte on osundanud VeeS § 192 lg 2 kohasele olulisele avalikule huvile olemasoleva tegevuse jätkamise suhtes.

VeeS § 192 lg 2 kohaselt võib Keskkonnaamet anda veeloa veekogu paisutamiseks VeeS § 190 lg 4 nimetatud nõusolekuta, kui veekogu paisutamiseks esineb ülekaalukas avalik huvi.

VeeS seletuskirjas [\[5\]](#) (edaspidi *VeeS seletuskiri*) on ülekaalukat avalikku huvi esinemist seostatud **elutähtsa teenuse tagamisega või looduskaitsest seisukohtadest tulenevate kaalutlustega**. Elutähtsad teenused on hädaolukorra seaduse § 2 lg 4 alusel sellised teenused, millel on ülekaalukas mõju ühiskonna toimimisele ja mille katkemine ohustab vahetult inimeste elu või tervist või teise elutähtsa teenuse või üldhuviteenuse toimimist. Elutähtsat teenust käsitletakse tervikuna koos selle toimimiseks vältimatult vajaliku ehitise, seadme, personali, varu ja muu sellisega.

Maaomaniku nõusolekust keeldumise korral on veeloa andmine põhjendatud juhtudel, mil

paisutuse säilitamine on vajalik looduskaitsealustel põhjustel või mõne elutähtsa teenuse või üldhuviteenuse tagamiseks. Harju Maakohus on 24.09.2021 otsuses nr 2-18-9777 leidnud, et selline ülekaalukas avalik huvi paisutamise jätkamiseks esineb olukorras, kus see on vajalik paljude elanike joogiveega varustamiseks ning ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni teenuse osutamiseks.

Keskkonnaagentuuri poolt tellitud töö "Tõkestusrajatiste inventariseerimine vooluveekogudel kalade rändetingimuste parandamiseks. Avaliku sektori paisud." raames viidi läbi uuring ja koostati aruanne Saesaare paisu likvideerimine. Hüdrotehnilise ja topogeodeetilise uurimistöö aruanne" (2015). Töö käigus viidi läbi kaevude uuring. Paisjärve ümbrus on hõredalt asustatud ja salvkaeve on vähe (5 kaevu).

KMH aruande kohaselt (lk 208) ei ole enne paisjärve alandamist võimalik täpselt määrata, mis kaevus ja kui palju vesi alaneb. Seetõttu ei ole mõistlik enne veetaseme alandamist hakata kaeve süvendama või pumpa sügavamale paigutama. Siiski tuleb enne veetaseme alandamist mõjupiirkonda jäävad kaevud inventariseerida, mille tulemused võimaldavad koos vaatluskaevude andmetega välja arvutada, millal ja mis ulatuses jõuab veetaseme alandamine kaevudeni. Sellisel juhul on piisavalt aega rakendada meetmeid, et elanikele oleks tagatud joogi- ja tarbevesi. Keskkonnaamet märgib, et käesoleva korraldusega ei kohustata ka kohest paisutuse likvideerimist, see on eraldi menetlus tuginedes VeeS § 196 lg 2 p 9, mille käigus tuleb hinnata muuhulgas eelnimetatud asjaolusid.

Keskkonnaameti hinnangul antud juhul puudub selline ülekaalukas avalik huvi, mille alusel on võimalik veeluba anda ilma puuduvate maaomanike nõusolekuteta. Paisutuse likvideerimise puhul on tegemist eraldi menetlusega.

Keskkonnaamet märgib, see et kohalike elanike jaoks säiliks harjumuspärane elukeskkond, ei ole VeeS § 192 lg 2 tähenduses ülekaalukas avalik huvi. Keskkonnaamet märgib, et antud juhul paisutamiseks võib olla küll avalik huvi, kuid see ei ole ülekaalukas avalik huvi, mis võimaldaks anda veeluba veekogu paisutamiseks.

3.2.1.1 Elutähtsa teenuse tagamine

Ettevõtte põhitegevusala on äriregistri alusel elektrienergia tootmine hüdroenergiast, seega on ettevõtte huvi Ahja jõe paisutamisel hüdroenergia kasutamine elektrienergia tootmiseks.

Elektriga varustamine on hädaolukorra seaduse § 36 lg 1 p 1 loetletud kui elutähtis teenus. Majandus- ja taristuministri 28.06.2018 määruse nr 37 „Elutähtsa teenuse kirjeldus ja toimepidevuse nõuded elektriga varustamisel” § 2 lg 1 kohaselt elektriga varustamine kui elutähtis teenus on elektrienergiaga varustamise teenus elektrituruseaduse § 12 nimetatud tarbijatele Eesti territooriumil, mida osutab elektrituruseaduse § 211 nimetatud elutähtsa teenuse osutaja, ehk: 1) tootja, kelle **elektrijaama netovõimsus on suurem kui 200 MW**; 2) liinivaldaja, kelle riigipiiri ületava elektriliini ülekandevõimsus on suurem kui 100 MW; 3) põhivõrguettevõtja; 4) võrguettevõtja, kelle jaotusvõrguga on ühendatud üle 10 000 tarbija

(elektrituruseaduse § 211p 1–4). **Ettevõtte Saesaare paisu hüdroelektrijaama kasutades ei kvalifitseeru** eelpool nimetatud kriteeriumitele vastavalt **elutähtsa teenuse osutajaks**.

Saesaare hüdroelektrijaama maksimaalne kavandatud võimsus on DP KSH kohaselt 2 x 97 kW ning aastas toodaks hüdroelektrijaam 0,9 GWh, millega oleks tagatud kuni 150 eramajapidamise elektritarbimise vajadus. Eesti Taastuvenergia Koja 2020 aastaraamatu [6] alusel toodeti taastuvelektrit 2020. aastal võrku 2225 GWh, sellest hüdroenergiat toodeti 2020 aastal võrku 27 GWh. Saesaare paisul toodetav elektrienergia suurusjärg oleks käesolevate andmete alusel **ca 0,04% kogu Eesti taastuvast energiast**. Seega ei oleks antud juhul Saesaare paisul toodetav elektrienergia riigi toodangus määrava tähtsusega. Ettevõtte ei ole ka kirjeldanud, et Saesaare paisul toodetud elektrienergia oleks kohalikul tasandil oluline roll, mistõttu ei ole Saesaare paisul hüdroenergia kasutamine elektrienergia tootmiseks ülekaalukas avalik huvi.

Keskkonnaamet rõhutab, et hüdroenergia kasutamine Saesaare paisul on arendaja erahuvi ega ole avalikkuse jaoks esmatähtsatel ja erakordselt tungivatel põhjustel vajalik, kuna ei saa väita, et piirkonna elektrienergiaga varustamiseks puuduvad alternatiivid, nt muul viisil elektrienergia tootmine. Piirkonna elektriga varustamiseks on teised võimalused olemas, mistõttu hüdroenergia kasutamine Saesaare paisul ei ole hädavajalik ja asendamatu.

Eeltoodust lähtudes, kuna puuduvad kinnistute aadressiga Sauna (87202:002:0991), Kure (87202:002:0393) ja Veski (87202:002:0053) 63/108 kaasomandi ühisomanike, Kaarlioru (87202:002:1001) ja Tammioru (87202:002:0969) omanike kirjalikud nõusolekud ja ei esine ülekaalukat avalikku huvi VeeS § 192 lg 2 mõistes, jõuab Keskkonnaamet seisukohale, et on täidetud VeeS § 192 lg 1 sätestatud veeloa andmise keeldumise alused.

3.2.1.2 Paisutamine ning looduskaitsealistest seisukohtadest tulenevad kaalutlused

Ahja loodusala kaitse-eesmärgiks olevateks liikideks on võldas ja hink (mõlemad LKS III kk liigid). Loodusalal võivad esineda veel nn loodusdirektiivi II lisa liigid tõugjas (LKS II kk) ning vingerjas (LKS II kk), looduskaitse alla kuulub ka harjus (LKS III kk).

KMH kohaselt (lk 48) ulatub võldase leviala Ahja jões suudmest kuni Vedelä paisuni. Liigi peamiseks asualaks on jõelõik Orajõe suudmest Möksini (45...82 km suudmest), Saesaare paisu aluses jõelõigus esines kõigis uuritud lõikudes 2016. aastal võldast suhteliselt kõrgel arvukusel. Orajõe suudmest allavoolu ning Möksist ülesvoolu esineb võldast enamasti vähearvukalt. Eelistatud elupaigaks võldasele on kärestikud ja ritraalsed jõelõigud, kus liiki esineb enamasti arvukalt. Lausliivase põhjaga jõelõikudes on liigi arvukus oluliselt madalam, mudapõhjalistes lõikudes esineb liik harva ja juhuslikult. Paisjärved võldasele elupaigaks ei sobi. Kuna liik on paikse eluviisiga ning ulatuslikke rändeid ei tee, siis on paisjärved võldasele ka levikubarjäärideks.

KMH kohaselt (lk 48) on hingu põhiliseks levialaks Ahja jões praegu jõelõik suudmest kuni

Saesaare paisuni (0...49 km suudmest). Liigi kaitse-tegevuskava eelnõu andmeil on hinku seni leitud eelkõige jõe keskjooksul (Porgandi ja Kärša lõikudel), jõgede hüdrobioloogilise seire raames tehtud uuringuil ka Otteni lõigust. KMH raames 2016. aastal tehtud katsepüükidel tabati liiki ka Suur-Taevaskoja lõigul, kuid mitte Saesaare paisu alusel jõelõigul. Looduslikult võib hingule sobivaks elualaks lugeda ka Ahja jõe keskjooksu Saesaarest ülesvoolu kuni Leevi jõe suudmeni (49...66 km suudmest). Viimaste uuringute põhjal on teada hingu paigutine esinemine Saesaare paisjärve kaldavööndis. Jõelistest lõikudest Saesaarest ülesvoolu pole aga hinku senistel katsepüükidel registreeritud. Minevikus, enne paisude rajamist, on hingul olnud võimalus levida sobivatesse elupaikadesse üle kogu Ahja jõestiku. Seetõttu on teada näiteks hingu esinemine Ahja jõe lähteks olevas Erastvere järves. Võimalik, et hink esineb ka mõnes teiseski Ahja jõestikuga seotud järves (Janokjärv, Hurmi järv). Seetõttu võib juhuslikult mõne järvest väljarännanud hingu leida ka Ahja jõe ülemjooksult, kuid püsielupaigaks Ahja jõe ülemjooks hingule ei sobi.

KMH kohaselt (lk 48) on Eesti Loodushoiu Keskuse uuringutest teada tõugja esinemine Ahja jõe alamjooksul. Potentsiaalseteks tõugja kudealadeks Ahja jões on kärestikud ja ritraalsed jõelõigud Otteni veskist kuni Leevi jõe suudmeni. Peamiseks rändetõkkeks tõugja kuderändel on praegu Saesaare pais. KMH raames teostatud katsepüükidel Saesaare Suure-Taevaskoja lõigul tõugjat ei tabatud.

KMH kohaselt on vingerja põhiliseks levialaks Ahja jões tõenäoliselt jõelõik suudmest kuni Orajõe suudmeni (0...45 km suudmest). Enamik Ahja jõe kesk- ja ülemjooksust vingerjale elupaigaks sobilik pole, aga lokaalseid mikroasurkondi võib sobivates elupaikades esineda üle terve Ahja jõe. Näiteks on teada vingerja esinemine mitmes lõigus Hatiku ojas, mis suubub Ahja jõkke Kiidjärvel, Saesaare paisu paisutusala piiril. KMH raames teostatud katsepüükidel Saesaare-Suure Taevaskoja lõigul vingerjat ei tabatud.

KMH kohaselt (lk 48) on Harjuse püasialaks Ahja jões praegu ca 36 km pikkune jõelõik Aarna paisust kuni Orajõe suudmeni (üksikuid isendeid võib kohata allavoolu kaugemalgi). KMH kohaselt jagab Saesaare pais harjuse asuala jões kahte üksteisest täielikult isoleeritud ossa. Saesaare paisust ülesvoolu jääv asurkond on arvukam ning elujõulisem (leviala üle 30 km), paisust allavoolu jääva asurkonna leviala ja arvukus on aga väga piiratud ning asurkond on pidevas hävimisohus... KMH raames teostatud katsepüükidel Saesaare paisu ja Suure Taevaskoja vahelises lõigus ühtegi harjust ei tabatud, Suur-Taevaskoja lõigust ei tabatud harjust ka 2014. aastal liigi kaitsetegevuskava koostamisel tehtud katsepüükidel. Varasematest aegadest siiski on harjust katsepüükidel allpool Saesaare paisu registreeritud, kusjuures kogumikus „Eesti jõed“ esitatu kohaselt leiti 1987-1994 tehtud katsepüükidel nii Väike-Taevaskoja kui Suur-Taevaskoja lõigus (viimases esines ka arvukalt harjuse erineva vanusrühma noorkalu). KMH põhiselt võiks potentsiaalselt harjuse püasiala Ahja jões ulatuda ülesvoolu kuni Roti paisuni (14 km Aarnast ülesvoolu), pärast kalade rändetee avamist Aarna ja Möksi paisude juures, on harjuse leviala laienemiseks tekkinud reaalne võimalus.

3.2.2 Saesaare paisjärve kalastik

KMH raames viidi Saesaare paisjärvel 2015. aasta juuli- ja augustikuus läbi kalastiku seirepüügid[7], mille käigus tabati Saesaare paisjärvest 11 kalaliiki: särg, ahven, kiisk, roosärg, turb, latikas, lepamaim, linask, hink, haug, hõbekoger. Varasematel aegadel on paisjärves tabatud ka nurgu. Kaladest väga valdava osa (arvukuselt üle 2/3) moodustab särg, arvukalt on esindatud ka ahven. Vooluveelembeste kalaliikide osakaal tabatud liikide koguhulgast oli väikene (18% - turb ja hink) ning sellesse gruppi kuuluvate isendite koguhulk kõigist tabatud isenditest moodustas vaid 2,4%. Paisjärve poolt üleujutatud jõeosas puudusid paljud antud jõe omased kalaliigid (nt jõeforell, harjus, võldas jne). Kalastiku koosseis ja arvukus viitavad koosluse looduslikust tasakaalust väljaviimisele.

KMH kalastiku uuringu raames läbiviidud vee temperatuuri ja hapnikutingimuste mõõtmine näitas, et paisjärves vesi mõnevõrra soojeneb (keskmiselt 2 kraadi), vee hapnikusisaldus langeb enam kui 2 mg/l. Omapäraseks aga on asjaolu, et paisjärve vesi on hapnikusisalduse osas väga tugevalt kihistunud – 1-2,5 m sügavusel vee hapnikusisaldus oluliselt langeb, 4 m sügavusel vees hapnik praktiliselt puudub, sügavamad kihid osutusid anoksilisteks. Katsepüükide saagid näitasid, et kalade üldine arvukus on Eesti järvede keskmisega võrreldes madal.

Seega ei ole Keskkonnaameti hinnangul paisutamine ja paisjärve säilimine kaitsealuste liikide ja kalastiku seisukohast olulise kaaluga.

3.2.3 Loodusdirektiivi rakendamine ja Natura erandi võimalikkus

KeHJS § 29 lg 3 kohaselt, kui hoolimata kavandatava tegevuse eeldatavalt ebasoodsast mõjust Natura 2000 võrgustiku alale on see tegevus alternatiivsete lahenduste puudumisel siiski vajalik avalikkuse jaoks esmatähtsatel ja erakordselt tungivatel põhjustel, sealhulgas sotsiaalset või majanduslikku laadi põhjustel, võib tegevusloa anda Vabariigi Valitsuse nõusolekul.

Keskkonnaamet märgib, et juhul, kui ilmneb ebasoodne mõju Natura 2000 võrgustiku alale, tuleb analüüsida tegevuse lubatavust lähtuvalt loodusdirektiivi nõuetest. Loodusdirektiivi art 6 lg 4 sätestab, et kui hoolimata negatiivsest keskkonnamõjust, alternatiivsete lahenduste puudumisel võib kava või projekti üldiste huvide seisukohast eriti mõjuvatel põhjustel, sealhulgas sotsiaalsetel või majanduslikel põhjustel, siiski ellu viia, peab liikmesriik rakendama asendusmeetmeid, et tagada Natura 2000 võrgustiku üldise sidususe kaitse. Liikmesriik teatab komisjonile vastuvõetud asendusmeetmetest.

Elupaikade direktiivi juhendi p 5.3.1 on selgitatud, et esimene loodusdirektiivi art 6 lg 4 kohasest Natura erandi tegemise korrast tulenev kohustus on uurida, kas projektile leidub alternatiive. Keskkonnaamet selgitab, et alternatiive tuleb hinnata ettevõtte poolt kavandatavale tegevusele, milleks on paisutamine ja hüdroenergia kasutamine elektrienergia tootmiseks.

Analüüsida tuleb kõiki teostatavaid alternatiive, mis vastavad projekti eesmärkidele, eelkõige nende suhtelist tulemuslikkust ala kaitse-eesmärkidele, ala terviklikkuse ja Natura 2000 võrgustiku üldise sidususe toetamisega, samuti nende proportsionaalsust maksumuse suhtes. **Need võivad hõlmata alternatiivseid asukohti või marsruute, teistsugust mastaapi või**

arengukava või alternatiivprotsesse. Euroopa Komisjon märgib, et kaaluda tuleks ka nn null-varianti. Euroopa Komisjon rõhutab elupaikade direktiivi juhendis, et mis puudutab alternatiivide läbivaatamisel kaalutavate meetmete majanduslikku kulu, siis see ei saa olla alternatiivsete lahenduste valikul ainus otsustav tegur (Euroopa Kohtu otsus kohtuasjas C-399/14, p 77). Elupaikade direktiivi juhendi kohaselt tuleb hinnata suhtelist mõju, mida alternatiivlahendused asjaomasele alale avaldavad. Tuleb rõhutada, et niisugustes võrdlustes kasutatavad parameetrid on seotud ala ja selle ökoloogiliste funktsioonide kaitse ja terviklikkuse säilitamisega. Seetõttu ei tohi kõnealuses etapis pidada muid hindamiskriteeriume, näiteks majanduskriteeriume, keskkonnakriteeriumidest tähtsamateks. **Alternatiivide puudumist tuleb tõendada enne seda, kui asuda uurima, kas kava või projekt on üldiste huvide seisukohast eriti mõjuvate põhjuste tõttu vajalik** (Euroopa Kohtu otsus kohtuasjas C-239/04, p 36–39).

Elupaikade direktiivi juhendi ptk 5.3.2 alusel üldised huvid peavad olema ülekaalukad: seetõttu on selge, et igasugustest üldistest sotsiaalsetest või majanduslikest huvidest ei piisa, eriti kui arvestada direktiiviga kaitstud huvide erilist kaalu (nt direktiivi põhjendus 4, milles on osutatud „ühenduse looduspärandile“).

Euroopa Komisjon leiab Euroopa Komisjoni Natura juhendis, et üldiste huvide seisukohast eriti mõjuvate põhjuste, sealhulgas sotsiaalsete või majanduslike põhjuste all tuleks silmas pidada olukordi, kus ettenähtud **kavad või projektid osutuvad asendamatuteks**: 1) kodanike elu põhiväärtuste (tervis, julgeolek, keskkond) kaitsele suunatud meetmete või poliitika raames; 2) riigi ja ühiskonna jaoks eriti oluliste strateegiate raames; 3) spetsiaalseid avalike teenuste osutamise kohustusi täitva majandusliku või sotsiaalse iseloomuga tegevuse raames. **Viidates eelnevale, on Keskkonnaamet seisukohal, et ettevõtte poolt kavandatud tegevus ei ole asendamatu üldiste huvide seisukohast.**

Ettevõtte poolt kavandatava tegevuse puhul saab alternatiividenä käsitleda ka muid taastuvenergia tootmise võimalusi (ka teisi tegevuse asukohti), samuti null-alternatiivi ja põlevkivi baasil elektrienergia tootmist. Keskkonnaameti hinnangul on alternatiivsed lahendused elektrienergia tootmisele olemas: muudes asukohtades või muul viisil taastuvenergia kasutamise osas (nt tuule- ja päikeseenergia kui Eesti kontekstis potentsiaalsemad taastuvenergia liigid), samuti põlevkivi baasil elektrienergia tootmine.

Saesaare HEJ ei kvalifitseeru elutähtsa teenuse osutajaks, toodetav elektrienergia kogus on marginaalne (vt ka p 3.2.1.1).

Euroopa Kohus on lahendis C-399/14 (p 77) selgitanud, et majanduslikud aspektid ja kaalutlused ei ole looduskaitsete eesmärkide kõrval võrdse kaaluga ega määrava tähtsusega.

Keskkonnaamet on seisukohal, et taotletava tegevuse puhul loodusdirektiivi art 6 lg 4 sätestatud erand ei kohaldu. Esiteks, kavandatavale tegevusele on olemas alternatiiv kas paisutuse likvideerimise näol (vt p 3.2.4.) või kaaluda muid taastuveneriga tootmise võimalusi. Teiseks ei ole tegemist avalikkuse jaoks esmatähtsa ja erakordselt tungivatel

põhjustel vajaliku tegevusega. Seega ei esine üheaegselt Natura erandi rakendamiseks kõik loetletud tingimused, ning edasine analüüs ei ole asjakohane ega vajalik (Euroopa Kohtu otsus kohtuasjas C-239/04, p 36-39).

Veekogu paisutamine ja hüdroenergia kasutamine pole antud juhul ka avalikkuse jaoks esmatähtis ega erakordselt tungiv ja majanduslikult põhjendatud vajadus, mis kaaluks üles Ahja jõe ürgoru maastikukaitseala, Eoste hoiuala ja osaliselt Ahja jõe hoiuala ning Ahja loodusala kaitse-eesmärkide saavutamise ja õigustaks olulist negatiivset mõju kaitstava loodusobjekti seisundile ning seaks kahtluse alla üldiste keskkonnanäesmärkide saavutamise. **Keskkonnaamet rõhutab, et Ahja jõe paisutamisel ja hüdroenergia kasutamisel elektrienergia tootmiseks, ei ole tegemist esmatähtsate ja erakordselt tungivate põhjustega.**

3.2.4 Natura hindamine ja muud KSH/KMH-s toodud järeldused

KeÜS § 10 alusel tuleb keskkonnanõut vältida ning keskkonnanõut või olulist keskkonnahäiringut tuleb taluda, kui tegevus on vajalik ülekaaluka huvi tõttu, puudub mõistlik alternatiiv ja keskkonnanõut või olulise keskkonnahäiringu vähendamiseks on võetud vajalikud meetmed. KeHJS § 29 lg 3 ja 4 sätestavad erireeglid juhiks, kui kavandatava tegevusega kaasneb eeldatavalt ebasoodne mõju Natura 2000 võrgustiku alale, kuid tegevusele puuduvad alternatiivsed lahendused ja tegevus on vajalik avalikkuse jaoks esmatähtsatel ja erakordselt tungivatel põhjustel. Keskkonnaamet käsitleb ülekaaluka avaliku huvi esinemist ning alternatiivide võimalikkust p-s 3.2.1 ja p-s 3.2.3.

Saesaare pais paikneb Natura 2000 võrgustikku kuuluval Ahja looduslal. Viimane on ainuke Natura ala, mis jääb tegevuse mõjupiirkonda. Ahja loodusala (EE0080217) pindala on 1142,7 ha - sellest 73,90 ha moodustab veeosa (Ahja jõgi ja Saesaare paisjärv) ja maismaa hõlmab 1068,8 ha.

Ahja loodusala kaitse-eesmärkideks on järgmised loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüübid ning II lisas nimetatud liigid: jõed ja ojad (3260), liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (*6270), lamminiidud (6450), allikad ja allikasood (7160), liivakivipaljandid (8220), vanad loodusemetsad (*9010), saarmas (*Lutra lutra*), harilik hink (*Cobitis taenia*), harilik võldas (*Cottus gobio*) ja paksukojaline jõekarp (*Unio crassus*).

KMH kokkuvõttena Natura hindamise tulemustest (ptk 5.10, lk 140) on jõutud järeldusele, et Ahja jõel asuva Saesaare paisu avamine ning veevoolu taastamine algsel kõrgusel ja voolusängi hüdro-morfoloogia taastamine ligilähedaselt originaalse asukohaga kärestikuna, mis võimaldab taastada jõe looduslikul ökosüsteemil võimaldades muuhulgas kalade looduslikku rännet ei oma Ahja looduslale ja selle kaitse-eesmärgiks olevatele elupaigatüüpidele ja liikidele negatiivset mõju, kui arvestatakse loetletud leevendavate meetmetega. Mitmete Ahja loodusala kaitse-eesmärkide puhul – jõed, kalastik - kavandatava tegevuse elluviimine pikas perspektiivis positiivse mõjuga ning võimaldab saavutada Ahja jõe ürgoru maastikukaitseala, Eoste hoiuala ja osaliselt Ahja jõe hoiuala kaitsekorralduskavas aastateks 2015-2024 seatud kaitse-eesmärke, sh nii kaitsekorraldusperioodi kui pikaajalist kaitse-eesmärki tagada elupaigatüübi jõed ja ojad looduskaitseline seisund „A“ vähemalt 20 km ulatuses.

KSH kokkuvõttena Natura hindamisest on jõutud järeldusele (ptk 4.2.8, lk 59), et Alternatiiv I ehk detailplaneering koos kruvikalapääsuga korral ei kaasne negatiivset mõju Ahja loodusala terviklikkuse säilimisele ja kaitse-eesmärkides nimetatud elupaigatüüpide ja liikide soodsale seisundile. Pigem on pikaajalises plaanis ette näha positiivse mõju avaldumist kaitse-eesmärkide täitmisele ja loodusala terviklikkusele.

KSH –s leiti kokkuvõtvalt (ptk 4.2.6, lk 53), et rakendades leevendavaid meetmeid (sh positiivsete mõjude eelduste suurendamiseks), ei ole kavandatava tegevuse ellu viimisel hingu, võldase ja paksukojalise jõekarbi soodsa seisundi tagamisele negatiivset mõju ette näha. Pigem kaasneb efektiivse kalapääsu rajamisega senisega võrreldes (pääs puudub üldse) positiivne mõju.

Samas on sama KSH ptk lk 52 nenditud, et tehniliselt on võimalik avada kalade rändetee kruvipääsu abil üle Saesaare paisu üles ning ka paisurajatisest alla. Kuid säilib küsimus, kuidas panna kalu leidma ökoloogilises mõttes ohutu ajaperioodi vältel rändeteed praktiliselt seisvas, ilma vooluimpulsita paisjärves ülesvoolu ning samuti laskuvale rändele allavoolu?

Keskkonnaamet märgib, et puudub KeHJS § 45 lõikes 2 viidatud veendumus, et kruvikalapääsu rajamise tulemusena ei mõjutata kahjulikult Natura 2000 võrgustiku ala terviklikkust ega mõjutata negatiivselt selle ala kaitse eesmärki.

Keskkonnaameti hinnangul on Saesaare paisu puhul õigusaktidest tulenev kohustus Natura 2000 võrgustiku ala terviklikkuse ja kaitse-eesmärkide saavutamine. Ettevõtte poolt kavandatav tegevus ohustab Natura ala terviklikkuse ja kaitse-eesmärkide saavutamist (vt p 3.2.3) ning tegevuseks puudub ülekaalukas avalik huvi (vt p 3.2.1.).

Võimalikeks meetmeteks paisude kui rändetõkete negatiivse mõju leevendamiseks on kalapääsude rajamine. Saesaare paisul ei ole senise teabe põhjal olemas kalapääsu lahendust, mis tagaks üheaegselt nii paisutamise jätkamise, hüdroenergia kasutamise kui ka kalade rändeteede efektiivse tagamise. Saesaare paisu juurde kavandatav kruvikalapääs ei taga kaitse-eesmärgiks olevate kalaliikide efektiivset rännet (vt p 3.4.1.1.).

Ka paisule kalapääsu rajamisel säiliks ja süveneks paisjärvega kaasnevad keskkonnahäiringud, nagu: vee soojenemine, veekogu toitelisuse tõus ja kinnikasvamine, settereostuse oht, elupaikade/kärestike jäämine paisjärve alla ja sellest tulenevalt sobivate elupaikade vähesus. Paisjärvelise veekogu lõigu tõttu säilib Natura ala killustatus. See tähendab, et liikide asurkonnad jäävad killustatuks ning liikumisvõimaluse puudumisel hääbuvad ja hävivad. Samuti elupaigad jääksid uputatuks ja neile koguneks täiendavalt setteid, mis tõstab veekogu toitelisust ja soodustab kinnikasvamist. Üle paisu voolab suvel soojenenud vesi, mis ei ole omapärane elupaigatüübile jõed ja ojad ning halvendab selle kvaliteedi ja sellele omaste liikide eluvõimalusi, kõrgem vee temperatuur soodustab parasiitide levikut, mis võib kalade noorjärgudele hukatuslik olla ja killustunud populatsioone veelgi nõrgendada.

Paisutamise ja hüdroenergiast elektritootmise lõpetamisel ja kaladele vaba pääsu tagamisel

paisust üles- ja allavoolu oleks mõju Natura alale positiivne, kuna see võimaldaks taastada elupaigatüübil jõed ja ojad ning kaitse-eesmärgiks olevate liikide elupaikadel ja nende asurkondadel ehk pikemas perspektiivis saavutada ala kaitse-eesmärgid ja taastada ala terviklikkus. Paisutuse likvideerimiseks, kaladele vaba pääsu tagamiseks paisust üles- ja allavoolu ja elupaikade taastamiseks on lahendus KMH alternatiiv 3-B2 näol olemas, mille korral on kavandatud lühikese saarega kaheharuline kärestikuline jõesäng koos HEJ hoone säilitamisega.

Seega pole võimalik Keskkonnaameti hinnangul kruvikalapääsu puhul tagada Natura ala kaitse-eesmärke ja terviklikkust.

Eelnevast tulenevalt saab Saesaare paisul efektiivseks lugeda lahendust, millega kaotatakse rändetõke, likvideeritakse paisutus ja paisjärv kui rännet pidurdav ja elupaiku piirav tegur. Paisutuse likvideerimine loob eeldused paisjärve aluse kärestiku kui kaitsealuste liikide elu-, sh kudepaikade taastu(a)miseks ja vee-elustiku vabaks liikumiseks üles- ja allavoolu ning nende arvukuse suurenemiseks.

Keskkonnaamet märgib, et Riigikohus tõi haldusasjas nr 3-17-1739 välja, et: „Euroopa Kohus on siiski korduvalt rõhutanud, et erikaitsealade kaitse ei tohi piirduda meetmetega, mis on mõeldud inimtegevusest tuleneva välise kahjustamise ja häirimise vältimiseks, vaid peab ka vastavalt olukorrale hõlmama positiivseid meetmeid ala seisundi säilitamiseks ja parandamiseks“. Riigikohus on küll lisanud, et ükski loodusdirektiivi art 6 lg 2 alusel võetud meede ei saa käia aja kohta, mis eelneb ajale, mil ala kanti ühenduse tähtsusega alade loetellu. Kuid antud juhul tuleb Keskkonnaameti hinnangul silmas pidada, et paisjärves toimuvad sette kogunemisest tingitult protsessid, mis üha intensiivsemalt ja ulatuslikumalt mõjutavad elupaiku ka paisjärvest üles- ja allavoolu.

3.2.5 Sotsiaalmajanduslik keskkond

3.2.5.1 Turism

KMH kohaselt on aktiivse puhkuse võimalusi Põlvamaal rohkelt – veematku pakub ligikaudu 30 ettevõtet. Kevad-suvisel perioodil pakutakse Põlvamaal kanuu-, süsta- ja parvematkasid. Lisaks veel lennuretked väikelennukitel, räätsamatkad. Soovijail on võimalik panna end proovile seiklusradadel või eri raskusastmega jalgsimatkad. Saesaare paisjärve ja paisu piirkonnas tegutsevad turismiettevõtted AS Taevaskoja Turismi ja Puhkekeskus, Taevaskoja Salamaa (Metsakoda OÜ), Ahja matkad OÜ^[8]. Otse Saesaare paisjärve kaldavööndis tegutseb ka Tiku turismitalu, kus pakutakse klientidele öömaja, saunade kasutust, peopidamise võimalusi, samuti kanuude ja sõudepaatide kasutust.

3.2.5.2 Rekreatsioon ja avalik huvi

KSH kohaselt on Saesaare paisjärv, Ahja jõgi ja Taevaskodade piirkond tervikuna oluline puhkeala, kus korraldatakse nii paadi- kui veematku ning pakutakse muid turismiteenuseid (sh

majutus).

3.2.5.2.1 Matkarajad paisjärve ääres

KMH kohaselt on Taevaskoja matkarajast oluliselt väiksema kasutusintensiivsusega valdavas osas Saesaare paisjärve kallastel kulgev Taevaskoja-Kiidjärve-Taevaskoja 13 km pikkune matkarada. Matkarajal ootab matkajat ees vaheldusrikka maastikuga, imeilusate vaadetega looduslikult mitmekesine marsruut, teekond viib üle kümnekonnast liivakivipaljandist, näeb allikaid, Eesti kõrgemaid männikuid, korgikuuske, veejõul töötavat elektrijaama ja palju muud huvitavat^[9]. Raja ääres on 5 puhkekohta, kus hinge tõmmata ja pikniku pidada, matkarajale jääb ka Saesaare paisjärvest ülesvoolu jõe kõrgel kaldal paiknev Sõnajala lõkkekoht. Teisi RMK poolt väljaarendatud lõkke- või puhkeobjekte (v.a Jõelaeva Lonny randumissillad) Saesaare paisjärve kallastel ei ole.

3.2.5.2.2 Suplemine

KMH kohaselt ei ole Saesaare paisjärve kallastele kohaliku omavalitsuse või kogukonna poolt rajatud avalikku supluskohta. Samuti ei nähtu see ka Terviseameti kodulehelt^[10]. KMH kohaselt käiakse paisjärves suplemas, KMH aruande avalikustamisel laekunud tagasiside alusel on Saesaare paisjärv toodud välja olulise supluskohana, seda eelkõige Valgesoo küla elanikkonnale. Samuti rõhutati Saesaare paisjärve kui supluskoha tähtsust SA Maarja Küla elanikele. Kohalike elanike hinnangul soojeneb paisjärve pindmine veekiht märgatavalt, tagades suplemiseks sobivad olud.

3.2.5.2.3 Kalastamine

Ehkki tegemist on vägagi maalilise kalapüügikohaga, võib KMH kohaselt seda kalapüügikohana pidada siiski tagasihoidlikuks (antud hinnangu on andnud veekogule ka Eesti Kalastajate Selts oma seisukohas Saesaare paisu KMH osas). Seda tulenevalt nii veekogu võrdlemisi tavalisest kalastikust, mis ei erine oluliselt teiste väikejärvede kalastikust ei liigiliselt ega arvukuselt, kui kalapüügivõimalustelt. Kohati pärsib kalapüügivõimalusi paisjärve rajamisel vette jäetud kännustik.

3.2.5.2.4 Veel liikumine

KMH kohaselt on Ahja jõgi kahtlemata veematkamise osas üks tuntumaid Eesti jõgesid. Võib hinnata, et Ahja ja Võhandu jõgedel kujunes välja tänapäeval tuntud kanuumatkamine, seda ka kanuumatkade korraldamisega ärilises plaanis. Ka praeguseks ajaks on Kagu-Eesti peamisteks veematkajõgedeks jäänud Võhandu ja Ahja. Eelkõige kevadeti või veerikkamatel aegadel on võimalik kanuu või süstata matkata mitmetel Kagu-Eesti jõgedel, kuid üksnes Võhandu ja Ahja on suuremal jaol aastast ja ka keskmisest väiksemate vooluhulkadega teatud lõikudel sõidetavad. Kiidjärve-Saesaare lõik Ahja jõel on sisuliselt seisuveeline lõik, mis iseenesest loob võimalusi klassikaliste jõematkade kõrval teiste veesõiduvahendite kasutamisele. Lastes süst või kanuu Kiidjärvel jõkke, tuleb puhtalt omal jõul liikuda allavoolu, voolu abi pole oodata, tihtipeale on tülikaks probleemiks vastutuul, lõigu ülemises osas ka jõkke langenud puurisu. Seda kompenseerivad paisjärvel avanevad avatud vaated kallastele, liivakivipaljanditele. Kuna

jõelõigul puudub sisuliselt vool, on lõik suhteliselt ohutu ja turvaline ka väikelastega matkamiseks.

Veel liikumise teistlaadset vormi kujutab endast jõelaev Lonny. Jõelaev Lonny on 12 meetri pikkune ja 5 meetri laiune alus, mis mahutab oma pardale kuni 36 inimest. Üldiselt väljub laev suveperioodil (juuni-september) igal täistunnil Saesaare paisu läheduses asuvast sadamast, võimalikud on ka mitmesugused lisa- ja täiendreisid. Reisi pikkus piki paisjärve edasi-tagasi on kuni 6 km.

3.2.5.2.5 Ajaloolis-kultuuriline keskkond

KMH kohaselt on Ahja jõe ürgorg looduslikuks pühapaigaks. Looduslikeks pühapaikadeks on orgu ja selle elemente peetud eelkõige kitsamas mõttes Taevaskoja piirkonnas. Looduslike pühakohtadeks on Suur ja Väike Taevaskoda (mis on Maavalla tuntuimaid ja armastatuimaid pühapaiku) ning Ahja jõgi Taevaskojal [11], kuid samuti Neitsikoobas ja Emaläte [12]. Kuigi Saesaare pais ja hüdroelektrijaam esindavad oma aja tööstussaavutusi ning ideoloogiat, ei ole need kultuurimälestisena riikliku kaitse alla võetud.

3.2.6 Varasemalt läbi viidud küsitlused ja avalikud arvamused

KMH raames uuriti, kuidas oleks mõistlik edaspidi edendada Saesaare ümbrust turismi sihtkohana. Vastanutest 66% leidis, et oluline oleks säilitada paisjärv ning praegused võimalused ja 47% vastanutest oli arvamusel, et tuleks kujundada uusi rekreatiivseid võimalusi. Sama palju, kui vastajaid, kes olid paisu likvideerimise poolt leidis, et Saesaare ümbrust on võimalik edendada turismisihtkohana ainult siis, kui taastatakse kunagine jõesäng.

Täiendavalt korraldasid kohalikud elanikud 2015. a uuringu Saesaare paisu likvideerimisega seotud mõjude kohta kohalikele turismiettevõtetele. Selgus, et Saesaare paisu likvideerimisega seoses kaotaks töö u 33 inimest, toidlustajad kaotaksid oma sissetulekust u 30%, paadimatkade korraldajad u 95%, majutusteenuste pakkujad 30-50%. Samal aastal korraldasid kohalikud ettevõtjad, AS Generaator ja OÜ Metsakoda, küsitluse jõelaev Lonny külastajate ja Taevaskoja küla elanike hulgas ning selgus, et 3 833 vastajast oli paisjärve säilitamist poolt 3 798 ning likvideerimise poolt 26 vastajat (Kosk, 2017).

KSH ga paralleelselt viidi läbi Ökoloogilis-majanduslik analüüs (edaspidi *ÖMA*, A.Kosk, 2017).

ÖMA käigus uuriti ekspertide hinnanguid veekogumi hea ökoloogilise potentsiaali saavutamise kohta välja töötatud leevendusmeetmetele, intervjuuerides Eesti hüdroloogia ja hüdrobioloogia valdkonna arvamusi. Kokkuvõttes hindasid hüdroinsenerid maksimaalse punktide summaga varianti 2 „Saesaare hüdroelektrijaam koos kruvikalapääsuga liigveelasu ääres“ ning hüdrobioloogid varianti 4 „Saesaare hüdroelektrijaama paisutuse likvideerimine ja karestike taastamine“.

ÖMA raames teostati ka avaliku arvamuse uuring kahe alternatiivse lahenduse kohta: (1) Saesaare hüdroelektrijaam koos kruvikalapääsuga liigveelasu ääres ja (2) Saesaare hüdroelektrijaama paisutuse likvideerimine ja kärestike taastamine. Uuring viidi läbi kahe sihtgrupi kohta: 1) Saesaare paisu mõjupiirkonda jäävad kinnistuomanikud ja 2) Eesti tööeline elanikkond. Mõlema sihtgrupi uuringus sooviti teada saada, kui kõrgelt väärtustab valim välja töötatud alternatiivide rakendumist.

Avaliku arvamuse teadasaamiseks küsiti ÖMA käigus Saesaare paisu mõjupiirkonna kinnistuomanikelt ja Eesti tööelisel elanikkonnalt nende eelistusi Ahja jõe keskjooksu hea ökoloogilise potentsiaali saavutamiseks. Saesaare paisu mõjupiirkonna kinnistuomanike küsitlusest selgus, et 77,8% vastajatest eelistab Saesaare HEJ rekonstrueerimist, mille käigus paisjärv säilib ja praeguse liigveelaskme äärde rajatakse kruvikalapääs. Eesti tööeliste elanike uuringu järgi eelistas 72% vastajatest Saesaare HEJ paisu rekonstrueerimist. 28% vastajatest eelistas Saesaare paisjärve likvideerimist ning kärestike taastamist.

KSH s leiti kokkuvõttes, et otsustades, missugust alternatiivset lahendust kasutada veekogumi Ahja_3 hea ökoloogilise potentsiaali saavutamiseks, peab kindlasti arvestama ka sellega, et Eesti avalikkus väärtustab oluliselt kõrgemalt Saesaare paisjärve säilimist ja veekogumi hea ökoloogilise seisundi saavutamiseks eelistatakse paisu rekonstrueerimist kruvikalapääsuga.

Eesti kärestikuaerutajate ja veematkajate esindajad esitasid KSH käigus seisukohad [\[13\]](#), milles märgiti, et: „*Kärestikulise jõelõigu taastamine paisjärve asemele on eriti väärtuslik ning kasulik Toetame ideed hüdroenergia tootmine lõpetada ja pais lammutada ning taastada paisjärve asemele looduslik kärestik*“.

Keskkonnaamet märgib, et ÖMA raames läbi viidud küsitluse põhjal saab avalikku arvamust käsitleda avaliku huvina, kuid avaliku huvi tuvastamine pole piisav VeeS § 192 lg-s 2 sätestatud erandi kohaldamiseks, mis on ette nähtud juhtudeks, kui esineb ülekaalukas avalik huvi ehk lävend on seadusandja poolt seatud oluliselt kõrgem (vt ka p 3.2.1).

Samuti on Keskkonnaameti hinangul käsitletav avaliku huvina turism, matkamine, kalastamine ning suplemine ja paisjärvel liiklemine. See, et nii kohalike elanike kui kaitseala külastajate jaoks säiliks harjumuspärane elukeskkond (sh kalastamine, suplemine või veekogul liiklemine), ei ole VeeS § 192 lg 2 tähenduses ülekaalukas avalik huvi.

Keskkonnaamet selgitab, et Tallinna Halduskohus on 18.05.2022 otsuses asjas nr 3-21-1476 on märkinud, et paisutamise jätkamiseks veeloa andmist ei õigusta vaid see, et paisutuse säilimise poolt on rohkem (sh ilmselt ka paisjärvega otseses puutumuses mitteolevaid) inimesi kui paisutuse säilimise vastu. Ülekaalukaks avalikuks huviks ei saa olla pelgalt see, et paisjärve ümbruses elavad inimesed soovivad seda säilitada visuaalselt nauditava maamärgina.

3.2.7 Planeeringud

Põlva maakonnaplaneeringu 2030+ alusel[14] jääb Saesaare HEJ I tähtsusklassiga (rahvusmaastik) väärtuslikule maastikule Kiidjärve – Kärša. Maakonnaplaneeringu kohaselt tuleb kalade rändetingimuste tagamiseks teha koostööd riigiasutuste ja kohalike omavalitsustega kohapõhiste lahenduste leidmiseks. Vooluveekogude tõkestusrajatiste likvideerimine või kalade rändetingimuste parandamine muul viisil (kalapääsud) tuleb lahendada juhtumipõhiselt, lähtudes vastavatest uuringutest, tehnilistest alternatiividest ning mõju igakülgsest, tasakaalustatud ja objektiivsest hindamisest (sh sotsiaalmajanduslik ja kultuuriline mõju). DP KSH s leiti, et väärtuslikule maastikule kaasnevad pikaajaliselt positiivsed mõjud mõlema alternatiivi, st kruvikalapääsu või paisutuse likvideerimise korral (vaatamata sellele, et saavutatav tulem on erinev ühel või teisel juhul, kuid mõlemad on positiivsed).

Põlva valla üldplaneering

Põlva valla üldplaneeringu eelnõu[15] kohaselt kuulub Kiidjärve-Kärša väärtusliku maastiku ala hulka Ahja jõe ürgoru maastikukaitseala. 20. sajandi väärtusliku arhitektuuripärandi objektina Põlva vallas on nimetatud Saesaare hüdroelektrijaama, mille väärtusena on märgitud, et Stalinistliku arhitektuuri õitsenguajast hoolimata on ühendhoone juba järelfungilikult dekoorivaba ja lakooniline tervik.

3.3 Veemajanduskava eesmärkide täitmine

Euroopa Liidus reguleerib vooluveekogude kaitset Euroopa Liidu veepoliitika raamdirektiiv 2000/60/EÜ, mille põhieesmärgiks on kõikide vete, sh pinnavee hea seisundi (milles kalastik on üheks indikaatoriks) saavutamine.

VeeS § 32 lõike 1 kohaselt on pinnavee kaitse eesmärk pinnaveekogumite, sealhulgas tehisveekogumite, tugevasti muudetud veekogumite ning pinnaveekogumiga hõlmamata veekogude, sealhulgas territoriaalmere, vähemalt hea seisund.

VeeS § 33 lg 1 kohaselt tuleb pinnavee kaitse eesmärgi saavutamiseks vältida pinnaveekogumite ökoloogilise ja keemilise seisundi halvenemist.

VeeS § 174 lg 3 kohaselt peab looduskaitseseaduse § 51 lõike 2 alusel lõhe, jõeforelli, meriforelli ja harjuse kudemis- ja elupaigana määratud veekogule või selle lõigule ehitatud paisul paisu omanik või valdaja tagama kalade läbipääsu nii paisust üles- kui ka allavoolu.

Pinnaveekogumid, mille seisundit hinnatakse, olid varasemalt määratud keskkonnaministri 28.07.2009 määrusega nr 44 “Pinnaveekogumite moodustamise kord ja nende pinnaveekogumite nimestik, mille seisundiklass tuleb määrata, pinnaveekogumite seisundiklassi ja seisundiklasside vastavad kvaliteedinäitajate väärtused ning seisundiklasside määramise kord” lisa 1[16] (edaspidi *määrus nr 44*). Määruse nr 44 ja Vabariigi Valitsuse poolt 07.01.2016 kinnitatud Ida-Eesti vesikonna veemajanduskava perioodiks 2015–2021 (edaspidi *VMK*) kohaselt asus Saesaare pais Ahja_3 vooluveekogumil (Ahja Kiidjärve paisjärve algusest

Saesaare paisuni kood 1047200_3). VMK kohaselt on Ahja_3 vooluveekogumi seisund 2014. aastal olnud kesine (ökoloogilise seisundi mittehea põhjustajaks ühenduse puudumine jõe alamjooksupiirkonnaga). Eelnimetatud vooluveekogumi seisundit mõjutavaks oluliseks teguriks oli Saesaare pais.

2020. a veekogumeid korrigeeriti ning keskkonnaministri 16.04.2020 määruse nr 19 "Pinnaveekogumite nimekiri, pinnaveekogumite ja territoriaalmere seisundiklasside määramise kord, pinnaveekogumite ökoloogiliste seisundiklasside kvaliteedinäitajate väärtused ja pinnaveekogumiga hõlmamata veekogude kvaliteedinäitajate väärtused" lisa 2[17] kohaselt asub Saesaare pais korrigeeritud andmete järgi vooluveekogumil Ahja_2 (Ahja Hilba jõest Tartu-Räpina-Värskas maantee sillani, kood 1047200_2). Iga-aastastele seirearuannetele tuginedes ajakohastab Keskkonnaagentuur veekogumite seisundeid, st vaadatakse hinnang üle ja ajakohastatakse, misjärel need kinnitatakse veemajanduskomisjonis[18]. Vooluveekogum Ahja_2 koondseisund on 2018., 2019. ja 2020. aastal hinnatud seisundiklassi kesine[19]. Mittehea ökoloogilise seisundi põhjuseks on paisud, sh Saesaare pais. VMK 2015-2021 eesmärgiks oli Ahja_2 veekogumi hea seisundi saavutamine aastaks 2021. Veekogumi Ahja_2 hea seisundi 2021 eesmärk jäi saavutamata.

Uue VMK[20] meetmeprogrammi[21] kohaselt asub Saesaare pais veekogumil Ahja Hilba jõest Tartu-Räpina-Värskas maantee sillani (Ahja_2), mille seisund on kesine (ökoloogilise seisundi mittehea põhjustajaks ühenduse puudumine jõe alamjooksupiirkonnaga). Veekogumil Ahja_2 on meetmena ette nähtud vooluveekogu tervendamine, hüdro-morfoloogiliste tingimuste parandamine ja elupaikade taastamine. Meetme rakendamise tähtaeg on 2027. Veekogumi seisundi eesmärgi saavutamise aeg on pärast 2027, erandi põhjenduseks on selgitatud, et meetmed rakendatakse VMK perioodi jooksul kuid hea seisundi taastumine võtab kauem aega. Meetme kirjelduseks on toodud kalade rändetingimuste parandamine ja kalade läbipääsu tagamine loa L.VV/300535. tingimustel. Koormuse selgituseks on toodud koormus, mis avaldub pinnaveele hüdroenergia tootmise tagajärjel maismaa pinnaveekogus tekkinud vooluhulga muutuste tõttu lõhejõgedel.

Keskkonnaamet märgib, et Ahja jõel on likvideeritud paisutus Kiidjärve (PAIS013660) ja Möksi (PAIS011850) paisudel, Aarna (PAIS010470) ja Tille (PAIS024480) paisul on loodud looduslähedane möödaviik-kalapääs, Kaska I (PAIS019750) ja Kaska II (PAIS019760) ning Vedelä (PAIS019770) paisud on asendatud kärestikuga, Roti paisu (PAIS011760) juurde on rajatud kamberkalapääs. Saesaare pais on viimaseks rändetõkkeks Ahja jõel.

Euroopa elurikkuse strateegia aastani 2030 seatud eesmärkide järgi[22] on jäänud veelase õigusraamistiku rakendamisel maha. Selleks, et tagada magevee ökosüsteemide ja jõgede looduslike funktsioonide, on vaja teha suuremaid jõupingutusi, et saavutada veepoliitika raamdirektiivi eesmärgid. Eesmärk on, et 2030. aastaks on taastatud vähemalt 25 000 km ulatuses jõgede vaba vool, kõrvaldades eeskätt iganenud takistused ja taastades lammid ja märgalad. Tagada tuleb jõgede looduslik vooluhulk, mis võimaldaks saavutada kõigi pinnaveekogude hea seisundi, nagu on nõutud veepoliitika raamdirektiivis. Ettevõtte kavandab Saesaare paisule kruvikalapääsu rajamist, mis ei taga kõikide jões elavate kalaliikide vaba rännet Saesaare paisust üles- ja allavoolu (vt p 3.4.1.1.). Kruvikalapääsu rajamisel jääks alles

paisjärve säilimise ja hüdroenergia kasutamise seonduvad kahjulikud mõjud .

Väiksema asurkonna tõttu on Ahja jõe kaitsealused ja jõe tüübispetsiifilised liigid reostusele tundlikumad ning Saesaare pais takistab liikide populatsioonide suurenemist.

Paisjärvede hooldatama jätmisel on oht, et paisjärvest saab vooluveekogu mõjutaja lisatoitainete, liigselt sooja ja vähese hapnikuga vee ning järvelise elustiku tõttu. Lisaks võib hüdroenergia kasutamisel, näiteks seadmete rikke korral, esineda veetasemete kõigutamist, mistõttu jääb allavoolu jõesäng veevaeseks. Mis omakorda võib ohustada otseselt elustikku ja seeläbi veekogumi seisundit.

Eelnevast tulenevalt ei saa eeldada, et üksnes kruvipääsu rajamisega on tagatud ka veekogumi hea seisund.

VeeS § 32 lg 1 alusel on pinnavee kaitse eesmärk pinnaveekogumite, sealhulgas tugevasti muudetud veekogumite vähemalt hea seisund. VeeS § 32 lg 4 põhjal peab pinnavesi kaitset vajavatel aladel VeeS § 36 lg 1 p 2 ja 5 tähenduses vastama § 36 lg 6 ja LKS alusel kehtestatud nõuetele. VeeS § 36 lg 1 p 5 kohaselt on kaitset vajav ala elupaiga või liigi kaitseks LKS alusel määratud ala, kus vee seisundi säilitamine või parandamine on selle elupaiga või liigi kaitseks oluline, sealhulgas lõheliste ja karpkalaliste elukeskkonnaks olev veekogu.

Keskkonnaameti hinnangul ohustab Ahja jõe paisutamine ja hüdroenergia kasutamine Saesaare paisul veekaitse eesmärgi, vooluveekogumi Ahja_2 hea seisundi saavutamist. Veekaitse eesmärgi saavutamiseks on vajalik likvideerida paisutus Saesaare paisul.

Keskkonnaamet keeldub veeloa andmisest VeeS § 192 lg 3 p 8 alusel, sest kavandatav tegevus seab ohtu veekaitse eesmärkide saavutamise või ei võimalda nende saavutamist ning veekaitse eesmärkide saavutamise suhtes ei ole veemajanduskavas seatud Ahja_2 veekogumi osas VeeS § 39–42 nimetatud erandeid.

3.4 Veeloa andmisest keeldumine

3.4.1 Oluline ebasoodne keskkonnamõju

3.4.1.1 Kruvikalapääs ja –turbiin

VeeS § 174 lg 3 alusel peab lõhejõgedel asuva paisu omanik või valdaja tagama kalade läbipääsu nii paisust üles- kui ka allavoolu.

Ettevõtte kavandab kalade läbipääsu tagamiseks Saesaare paisule kruvikalapääsu ja –turbiini, mille kõrguste vahe veetasemete alusel on 7,65 m. Saesaare DP KSH kohaselt on kavandatud liigveelaskme rekonstrueerimine ning osa liigveelasust automaatselt reguleeritavaks tegemine ja selle juures on ka allapääsu võimalus kaladele. Eraldi kavandatav kruvikalapääs hõlmaks endas kahte kruvi (kokku maksimaalselt 1,7 m³/s (tagab mh ökoloogilise vooluhulga)). Üks kruvi

toimib turbiinina ehk toodab ka energiat ning võimaldab lisaks allavoolupääsu kaladele. Teine kruviturbiin võimaldab vaid kalade ülespääsu.

Senise olemasoleva teabe kohaselt ei ole kruvikalapääs sobilikuks lahenduseks kalade läbipääsu tagamiseks lõhejõgedel. Ihtüoloogi Rein Järvekülje 2018. aasta eksperthinnangu (edaspidi Järvekülge, 2018)[23] kohaselt on soovitatud mitte rajada kruvitõstukeid Natura jõgedele ning suurematele ja liigirikka kalastikuga jõgedele.

Keskkonnaamet põhjendab alljärgnevalt kruviturbiini ja -tõstuki sobimatust Saesaare paisule:

1) Suure vooluhulgaga lõheliste jõgi

Kruvipääsu uuringus olid pääsud rajatud väikestele, väikese vooluhulgaga jõgedele, mida ei saa võrrelda Ahja jõega, kus on suur vooluhulk (Järvekülge, 2018, lk 21). Äravoolumahult kuulub Ahja jõgi Eesti suurimate jõgede hulka.

Euroopa lõunapoolsetes piirkondades, kus merevee soolsus on kõrgem, magevee kaladel siirdelised asurkonnad puuduvad, seega ei ole võimalik Kesk-Euroopa tingimusi meie oludele otseselt üle kanda isegi samade liikide olemasolu puhul (Järvekülge, 2018, lk 24).

Enamiku kruvipääsu uuringus kruvitõstukit läbinud liikide kohta (jõeforell, harjus, haug, särg, teib, ahven) pole võimalik seisukohta kujundada, kuna puudub piisav taustteave liigi esinemise ja arvukuse kohta uuringus olnud jõgede osas. Samuti oli pääsu läbinud isendite arv liialt väike. Üksikuid isendeid võib sattuda ükskõik kuhu, ka kruvitõstuki sissevoolule. Näiteks kruvipääsu uuringus Pilsingi kalapääsu läbis sügis- ja kevadrände perioodil (106 päeva jooksul) kokku 19 kalaliiki, seejuures vaid 9 kalaliigi puhul läbis pääsu rohkem kui 5 isendit (Järvekülge, 2018, lk 24).

Kalade rändevajadusest oleks kruvipääsu uuringus saanud parema ülevaate, kui püüke oleks paisude all tehtud korduvalt, mitte üks kord rändehooaja jooksul. Siis oleks olnud võimalik võrrelda kalade koondumist paisu alla sellega, kui edukalt nad kruvitõstukist ülesvoolu pääsesid (Järvekülge, 2018, lk 18).

2) Rändeviivitus

Lisaks on kruvipääsu uuringus tuvastatud, et indikaatorkalad läbisid pääsu alles mitmete päevade vältel, kuigi kruvikalatõstuki pikkusest sõltuv läbimiseks vajalik tõusuaeg peaks olema umbes 1 kuni 2 minutit. Seega saab eeldada, et kalad sattusid segadusse või olid häiritud ning poleks vabatahtlikult sisenemist kalapääsu valikuvõimaluse korral valinud. Uuringutes ei selgitatud, miks pääsu läbimine nii kaua aega võttis, kas tegemist võib olla rändeviivitusega.

3) Allaränne ja mürareostus

Kruvipääsu uuringud käsitlesid eelkõige kalade ülesrännet, teave allarännete efektiivsuse kohta

kruviturbiinides on vähene.

Lisaks lisandub kruviturbiiniga oluline mürareostus, mis võib kalasid hirmutada ja teist allavoolu liikumise teed otsima panna. Akustilise kaamera teatud katses selgus, et kruviturbiini käivitamine ja töö peletas sisse- ja väljavoolu läheduses olevaid kalu ning turbiini töö jätkudes osa kaladest küll naasis turbiini sisse- ja väljavoolu piirkonda, kuid kalade koguarv jäi väiksemaks võrreldes väljalülitatud turbiini olekuga (Järvekülg, 2018, lk 12, 23).

Kruviturbiinide puhul on täheldatud, et osa suuremaid ja parema ujumisvõimega kalu väldib kruviturbiini sisenemist, otsib võimalusel alternatiivset laskumisteed või loobub laskumisest (Järvekülg, 2018, lk 22).

4) Kalade vigastused

Kruviturbiinides nähakse teatavate probleemidena kalade turbiini juhtlabadelt saadavaid lööke ja kinnijäämist või hõõrdumist turbiini juhtlaba ja korpuse vahelises pilus. Üksikutel kruviturbiini läbinud kaladel on vahel näha juhtlabalt saadud löökide jälgi, kuid enamasti ei põhjusta saadud löögid kalade hukkumist, küll aga võivad põhjustada soomuste kadu (Järvekülg, 2018, lk 11).

Keskkonnaamet toob välja, et kruvipääsu uuringutes kasutuses olnud kruvikalapääsud ja – turbiinid ei ole võrreldavad Saesaare paisule kavandatavatega, mis suurema veetasemete vahega ja pikem, kui kruvipääsu uuringus käsitletud kruvides. Seega võib eeldada, et kalade vigastuste saamine Saesaare paisule kavandatavas kalapääsu lahenduses on oluliselt tõenäolisem.

5) Talvine käitus

Kruvipääsu uuringus on leitud, et puudub selgus selles osas, mismoodi käituvad kruviturbiin ja - kalapääs talvisel perioodil, suuremate miinuskraadide puhul. Seniste teadmiste puhul ei ole talvel kruvi seisma jätmine soovitatav, sest süsteem võib läbi jääda (Urmas Nugin OÜ, 2018[24], edaspidi Hüdrotehnikainseneri eksperthinnang). Hüdrobioloog Tauno Jürgenstein on eksperthinnangus[25] märkinud: „*Eraldi teema on kruvipääsu talvine käitus, mil väga külma ilmaga võib veepritsmeist moodustuv jää selle tööd takistama hakata. Üksnes mõne käigusoldud talve jooksul pole Austria talved kruvipääsudele probleeme valmistanud. Näiteks 2014. a oktoobrist detsembri keskpaigani ei langenud Urli jõe alamjooksu vee temperatuur kordagi alla 4,6°C, püüdes detsembris valdavalt 5...6°C juures. Meie oludes tuleb aga arvestada reaalse jäätumisohuga. Selle vältimiseks on Austria insenerid soovitanud pöörleva kruvitoru kambri pealt kinnikatmist ja selle alla HEJ hoones generaatori töötamisel tekkiva soojenenud õhu juhtimist.*“

Keskkonnaamet asus DP KSH heaks kiitmata jätmisel 18.06.2021 kirjas nr 6-5/21/11390-2 [26] seisukohale, et KSH aruandes on jäänud selgusetuks, kuidas kaasneb pikaajaline positiivne mõju paisu säilimisel ja kruvikalapääsu rajamisel Natura liikide (hink, võldas, paksukojaline jõekarp) osas. Keskkonnaamet jõudis seisukohale, et kavandatava kruvikalapääsu rajamine ja

ulatusliku paisjärve säilitamine kokkuvõttes ei taga paisjärvest üles- ja allavoolu jääva elupaigatüübile jõe ja ojad iseloomuliku kalastiku (eelkõige hingu ja võldase) soodsat seisundit ja on poolik lahendus. Seetõttu puudus Keskkonnaametil ka veendumus, kas kavandatava kruvikalapääsu rajamisel saavutatakse Ahja loodusala kaitsekorralduskavas seatud eesmärk - elupaigatüübi jõed ja ojad looduskaitseline seisund A vähemalt 20 km ulatuses. Keskkonnaamet leidis 18.06.2021 kirjas, et puudub KeHJS § 45 lõikes 2 viidatud veendumus, et kruvikalapääsu rajamise tulemusena ei mõjutata kahjulikult Natura 2000 võrgustiku ala terviklikkust ega mõjutata negatiivselt selle ala kaitse eesmärki.

Kokkuvõtvalt ei saa kruvikalapääsu pidada lahenduseks, mis tagaks Saesaare paisul kalade tõkestamatu rände ning aitaks säilitada ja taastada ohustatud liike ja nende elupaiku. Kruviturbiinil ja -kalapääsul puudub ka elupaigaline väärtus. Kalapääsu rajamise eesmärgiks ei saa olla mistahes kala pääs paisust ülesvoolu paisjärve, kus kalad ei pruugi leida edasi rändeteed, vaid liikide soodsa kaitse seisundi tagamine ja taastamine.

3.4.1.2 VeeS § 174 lg 4 erandi kaalutlused

Ettevõtte kavandab kalade läbipääsuks kruvikalapääsu. Keskkonnaamet toob sellegi poolest allpool välja ka VeeS § 174 lg 4 erandi kaalutlused.

VeeS § 174 lg 4 alusel võib Keskkonnaamet veeloaga leevendada või paisu omaniku vabastada veeseaduse § 174 lõikes 3 sätestatud kalade läbipääsu kohustuse täitmisest, arvestades kaaluka põhjuse olemasolu. **Seletuskiri[27] täpsustab, et kohustust ei saa leevendada Natura 2000 alal asuval paisul, kui selleks vajalikud tingimused pole nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta artikkel 6 lg 4 kohaselt täidetud. Käesoleva korralduse punktis 3.2.3 „Loodusdirektiivi rakendamine ja Natura erandi võimalikkus“ Natura erandi kohaldumisest toodud hinnangu alusel ei ole vajalikud tingimused täidetud, mistõttu kalade läbipääsu kohustuse täitmisest paisu omanikku vabastada ei saa.**

Elektritootmise ja paisutamise jätkumisel, ei ole võimalik saavutada kogumil Ahja_2 head seisundit. Vastavalt veeseaduse § 40 on teatud juhtudel võimalik seada veekogumitele hea seisundi eesmärgist leebem eesmärk. Seda näiteks juhul kui hea seisundi saavutamiseks vajalikud meetmed ei ole tehniliselt teostatavad või nende rakendamine on ebaproportsionaalselt kulukas. Sellist erandit veekaitse eesmärkides saab teha juhul kui erandi seadmise tõttu, st kaladele läbipääsu mitte tagamise tõttu, ei jää saavutamata teiste veekogumite hea seisundi eesmärk (Vees § 38 lg 2 p 1) ning veekogumeid kaitstakse vähemalt sellel tasemel, mis on sätestatud muudes Eesti ja Euroopa Liidu õigusaktides (VeeS § 38 lg 2 p 3).

Saesaare pais paikneb pinnaveekogumil Ahja_2, mis on osa Ahja jõe hoiualast. Nimetatud hoiualale on koostatud Ahja jõe ürgoru maastikukaitseala, Eoste hoiuala ja osaliselt Ahja jõe hoiuala kaitsekorralduskava aastateks 2015–2024[28]. Kaitsekorralduskava kohaselt on Natura standardandmebaasis elupaigatüübi jõed ja ojad sisse arvatud ka Saesaare ja Kiidjärve paisjärved, mis on inimtekkelised ning ei ole looduslikud. Natura elupaigatüübi 3260 kaitsekorralduslikuks eesmärgiks eelduste loomine elupaigatüübi looduslähedase seisundi

taastumiseks Saesaare paisjärve aluses jõesäangi osas. Kaitsekorralduskava kohaselt tuli kalapääsud rajada Saesaare paisule ja Kiidjärve paisule 2015. aastaks. Kalapääsude mitterajamisel tuleb paisud avada või likvideerida. Kiidjärve pais on kaladele avatud, viimaseks tõkkeks Ahja jõel on Saesaare pais.

VeeS § 31 lg 2 alusel kui veekogumi suhtes kehtib samal ajal rohkem kui üks veekaitse eesmärk, kohaldatakse neist kõige rangemat. VeeS § 40 kohase erandi seadmine ja kalastikule leebema eesmärgi seadmine on vastuolus Ahja jõe hoiuala kaitse-eesmärkidega. Selle erandi rakendamine oleks võimalik juhul, kui kaitse-eesmärkide osas oleks võimalik rakendada nn Natura erandit.

VeeS § 36 lg 1 p 5 alusel on kaitset vajav ala elupaiga või liigi kaitseks looduskaitseaduse alusel määratud ala, kus vee seisundi säilitamine või parandamine on selle elupaiga või liigi kaitseks oluline, sealhulgas lõheliste ja karpkalaliste elukeskkonnaks olev veekogu. VeeS § 36 lg 2 alusel kehtivad kaitset vajaval alal veeseaduse § 32 ja 34 sätestatud eesmärkidega võrreldes rangemad kvaliteedinõuded või seal piiratakse tegevust VeeS kohaselt.

Natura 2000 võrgustiku ala kaitse-eesmärgid

KeHJS § 29 lg 1 p 1 kohaselt, kui hinnatakse mõju Natura 2000 võrgustiku alale, peab keskkonnamõju hindamisel eelkõige arvestama ala kaitse eesmärki ja ala terviklikkust. KeHJS § 29 lg 2 kohaselt võib tegevusloa anda, kui seda lubab Natura 2000 võrgustiku ala kaitsekord ning otsustaja on veendunud, et kavandatav tegevus ei mõjuta ebasoodsalt selle Natura 2000 võrgustiku ala terviklikkust ega kaitse eesmärki.

3.4.1.3 Leevendavad meetmed ja nende tõhusus

Sõltuvalt kindlakstehtud mõju suurusest võib olla võimalik kehtestada teatavad leevendusmeetmed, mis hoiavad negatiivse mõju ära või vähendavad seda sellisele tasemele, kus see enam ei kahjusta ala terviklikkust.

Leevendava meetmena on kaalutud kalapääsu rajamist. Varasemate keskkonnamõjude hindamiste käigus on kaalutud erinevaid kalapääsu lahendeid, mis võimaldaksid jätkata elektri tootmisega ning täita veeseadusest tulenevat nõuet tagada kaladele läbipääs paisust üles- ja allavoolu: kamberkalapääs, möödaviik-kalapääs, kalalift, kruvikalapääs. Kõigi nende alternatiivide realiseerimise otstarbekus on seatud kahtluse alla erinevatel põhjustel, sh vähene toimivus ning paisutuse jätkumisel Saesaare paisjärv, kui osaline rändetõke ja oluline Ahja jõe biotoobilise vaesumise põhjustaja. Ekspert Tauno Jürgenstein on märkinud KSH eksperthinnangus[29], et „*Kuivõrd Ahja jõe ökoloogilise seisundi parandamise seiskohalt on toimiv kalapääs vaid pool lahendust, pealegi selline pool, millele ettenähtavas tulevikus pole võimalik lisada terviku tagamiseks teist poolt, jääb endiselt parimaks lahenduseks paisu likvideerimise alternatiiv*“.

Keskkonnaamet selgitab, et VeeS § 174 lg 3 kohustab paisu omanikku tagama kalade läbipääsu nii paisust üles- kui ka allavoolu. Kalade läbipääsu tagamine VeeS mõistes ei tähenda üksnes

kalapääsu rajamist vaid teatud juhtudel ka paisutuse likvideerimist.

3.4.1.4 Järeldused

Häid ja efektiivseid leevendavaid meetmeid taotletava tegevuse negatiivsete mõjude vältimiseks ei ole.

Varem toimunud mitmete alternatiivide sõelumisel ning analüüsil on ainukeseks reaalseks kehtivale keskkonnaõigusele vastavaks lahenduseks jäänud alternatiiv - avada Saesaare pais kaladele ja loobuda elektritootmisest Saesaare paisul.

4. Keskkonnaloa andmata jätmise otsuse eelnõu avalikustamine ning menetlusosaliste teavitamine

HMS § 40 lg 1 kohaselt peab enne haldusakti andmist haldusorgan andma võimaluse esitada kirjalikus, suulises või muus sobivas vormis haldusakti kohta oma arvamuse ja vastuväited. HMS § 49 lg 2 kohaselt ei või tähtaeg ettepanekute ja vastuväidete esitamiseks olla lühem kui kaks nädalat väljapaneku algusest arvates.

Keskkonnaamet teavitas eelnõu ja keskkonnaloa andmata jätmise eelnõu valmimisest 03.11.2022 ametlikus väljaandes Ametlikud Teadaanded ning edastas 02.11.2022 kirjaga nr DM-116687-20 eelnõu ettevõttele ja menetlusosalistele tutvumiseks ja arvamuse/vastuväidete esitamiseks tähtajaga kuni 01.12.2022 (HMS § 40 lg 1 ja § 49 lg 2).

5. Kokkuvõte

Keskkonnaamet on seisukohal, et ettevõtte taotlus on perspektiivitu ning veeloa andmisest Ahja jõe paisutamiseks ja hüdroenergia kasutamiseks Saesaare paisul tuleb keelduda, sest:

1) Puuduvad VeeS § 190 lg 4 maaomanike nõusolekud ning ei esine ülekaalukat avalikku huvi VeeS § 192 lg 2 mõistes (vt p 3.2.1)

2) Taotletava tegevusega ohustatakse Natura 2000 võrgustiku ala kaitse-eesmärkide saavutamist – ala terviklikkuse taastamist ning kaitsealuste liikide elupaiku, nimetatud olulist negatiivse keskkonnamõjuga tegevust on võimalik vältida, sest huvi veeloa andmiseks paisutamiseks ja hüdroenergia kasutamiseks pole ülekaalukas ning tegevusele on olemas alternatiive (LKS § 32 lg 2, KeHJS § 29 lg 2-3, VeeS § 192 lg 1 ja KeÜS § 52 lg 1 p 6 alusel; vt p 3.2.4).

3) Taotletav tegevus seab ohtu veekaitse eesmärkide saavutamise (VeeS § 192 lg 3 p 8 alusel; vt p 3.3).

6. Paisutuse likvideerimine

Paisutamine on tegevus, millega tõstetakse vooluveekogusse ehitatud ehitisega (paisuga) vooluveekogu looduslikku veetaset rohkem kui 0,3 meetrit. Pais on vesiehitis, mille eesmärk on veevoolu tõkestada või selle taha vett paisutada. VeeS § 175 lg 4 alusel, kui veeloa andja keeldub loa andmisest, peab paisu omanik või valdaja paisutuse likvideerima.

VeeS § 196 lg 2 p 9 ja § 197 lg 1 alusel tuleb paisutuse likvideerimiseks või veekogu veetaseme alandamiseks tasemeni, milleks veeluba ei ole enam vaja, esitada taotlus veekeskonnariskiga tegevuse registreerimiseks vähemalt üks kuu enne selle tegevusega alustamist (edaspidi *registreering*). Riigimetsa Majandamise Keskus esitas 09.02.2015 kirjaga nr 3-1.1/19 (registreeritud Keskkonnaameti dokumendihaldussüsteemis 09.02.2015 nr PVV 6-5/14/9812-20) Saesaare paisutuse likvideerimise teatise, mille menetlus on võimalik jätkata peale käesoleva veeloa taotluse menetluse lõppu.

Registreeringu taotluse menetluse raames hindab Keskkonnaamet paisutuse likvideerimisega seonduvat mõju ning kaasab puudutatud isikuid, et jõuda kokkuleppeni, millisel viisil ja millistel tingimustel võiks toimuda paisutuse likvideerimine.

7. Äraakuulamine

Eelnõu kohta esitasid tähtaegselt arvamusi ja vastuväiteid MTÜ Roheline Pärnumaa (p 7.1), Põlva Vallavalitsus (p 7.2), ettevõtte (p 7.3),

7.1 MTÜ Roheline Pärnumaa edastas 04.11.2022 e-kirjaga seisukoha eelnõu kohta (registreeritud keskkonnaotsuste infosüsteemis 07.11.2022 nr DM-116687-21), milles nõustub Keskkonnaametiga, et puudub KeHJS § 45 lõikes 2 viidatud veendumus, et kruvikalapääsu rajamise tulemusena ei mõjutata kahjulikult Natura 2000 võrgustiku ala terviklikkust ega mõjutata negatiivselt selle ala kaitse eesmärki.

MTÜ Roheline Pärnumaa märgib, et ettevõtte poolt kavandatav tegevus ohustab Natura ala terviklikkuse ja kaitse-eesmärkide saavutamist (vt p 3.2.3) ning tegevuseks puudub ülekaalukas avalik huvi, samuti et loodusdirektiiviga (direktiiv 92/43/EMÜ) seatakse looduskaitse eesmärgid ettepoole sotsiaal-majanduslikest eesmärkidest. Lisaks on piirkonna elanikud Keskkonnaametile varasemalt sama paisutust puudutavas haldusmenetluses välja toonud ja põhistanud, et jõe paisutamine muudab jõel mootorita ujuvvahenditega liiklemise eluohtlikuks – peamiselt setete kuhjumise tõttu. Pealegi ei ole looduskeskkonna rikkumise jätkamine tingimata sotsiaalne eesmärk, seetõttu räägivad ka avalik (looduskaitse)huvi ja sotsiaalsed eesmärgid loodusliku kärestikulise lõhejõe taastamise kasuks. Paisutuse likvideerimise avalikku huvi ning kohalikke huve näitab ka asjaolu, et puuduvad puudutatud maade omanike nõusolekud veeseaduse tähenduses jõe paisutamise jätkamiseks.

MTÜ nõustub Keskkonnaameti järeldusega, et ainus õiguspärane lahendus on avada Saesaare pais kaladele ja loobuda elektritootmisest Saesaare paisul; ning eelnõus esitatud kokkuvõttes (eelnõu lk 28) toodud põhjendustega, ettevõtte taotlus on perspektiivitu ning veeloa andmisest Ahja jõe paisutamiseks ja hüdroenergia kasutamiseks Saesaare paisul tuleb keelduda.

7.2 Põlva Vallavalitsus edastas 18.11.2022 kirjaga nr 6-3/22-2077-2 (registreeritud keskkonnaotsuste infosüsteemis 21.11.2022 nr DM-116687-22) arvamuse eelnõu kohta.

7.2.1 Vallavalitsus juhib tähelepanu asjaolule, et vastavalt Vastse-Kuuste Vallavolikogu 28.08.2008 otsusega nr 15 ja Põlva Vallavolikogu 18.12.2008 otsusega nr 147 kehtestatud Ahja jõe ürgoru maastikukaitseala üldplaneeringule on kogu maastikukaitseala määratud detailplaneeringu koostamise kohustusega alaks. Kuna Saesaare paisjärve näol on tegemist ehitisega (ehitisregistri kood 221347981), ei saa paisutuse likvideerimisel lähtuda üksnes veeseadusest.

7.2.1.1 Keskkonnaamet möönab, et maastikukaitseala on planeeringukohustusega alaks, see aga ei tähenda, et esineb alus keskkonnaloa andmiseks. Keskkonnaamet märgib, et paisutuse likvideerimine on eraldi menetlus (vt korralduse p 6).

7.2.2 Vallavalitsus märgib, et vastavalt ehitusseadustiku (edaspidi EhS) § 4 lõikele 1 on ehitamine ehitise püstitamine, rajamine, paigaldamine, lammutamine ja muu ehitisega seonduv tegevus, mille tulemusel ehitise tekib või muutuvad selle füüsilised omadused. /.../ Vastavalt EhS lisale 1 on paisutuse likvideerimiseks vajalik ehitisluba ning EhS § 40 lõike 3 kohaselt esitatakse koos ehitusloa taotlusega ehitusprojekt. Vastavalt planeerimiseseaduse § 124 lõikele 4 on detailplaneeringu olemasolul või detailplaneeringu koostamise kohustuse korral detailplaneering ehitusprojekti koostamise alus.

7.2.2.1 Keskkonnaamet ei nõustu vallavalitsuse seisukohaga, et paisutuse likvideerimiseks on vaja ehitisluba, selleks on nähtud ette vastav kord VeeS § 196 lg 2 p 9 ja § 197 lg 1. Keskkonnaamet selgitab, et paisutuse likvideerimiseks (veetaseme allalaskmiseks) EhS lisa 1 midagi ei sisusta, paisutuse likvideerimist käsitleb ainult VeeS. Keskkonnaamet möönab, et paisu kui ehitise lammutamiseks EhS lisa 1 kohaselt võib olla vaja ehitisluba, kuid seda ei lahendada käesoleva veeloa taotluse menetluse käigus.

7.2.3 Vallavalitsus selgitab, et lõppenud ei ole detailplaneeringu koostamine eesmärgiga Saesaare paisul vahetult peale liigveelaskme voolurahustit ökoloogilise miinimumvooluhulga (varasemalt sanitaarvooluhulga) tagamiseks vajalike ehitiste rajamise võimaluste selgitamiseks; ehitusõiguse, hoonestamistingimuste, tehnovõrkude asukoha ja servituutide vajaduse määramiseks ning kalapääsu rajamise võimaluste väljaselgitamiseks ja tingimuste määramiseks. Otsuse eelnõus on jäetud kaalutlemata asjaolud, mis kaasnevad olukorraga, kui veeluba Ahja jõe paisutamiseks ja hüdroenergia kasutamiseks Saesaare paisul puudub, aga paisutuse likvideerimine ei ole puuduva detailplaneeringu või poolelioleva planeerimisprotsessi tõttu võimalik.

7.2.3.1 Keskkonnaamet märgib, et käesoleva korralduse punktis 6 on toodud asjaolud, mis

osundavad edasistele tegevustele olukorras, kui veeluba puudub.

7.3 Ettevõtte esitas 01.12.2022 arvamuse eelnõu kohta (registreeritud keskkonnaotsuste infosüsteemis 05.12.2022 nr DM-118183-3), milles on seisukohal, et keskkonnavalda andmisest keeldumine ei ole õiguspärane. Eelnõu on ettevõtte hinnangul vastuolus kehtiva õiguse, kohtupraktikaga ning oluliste kaalutlusvigadega.

7.3.1 Ettevõtte leiab, et keskkonnavalda taotletakse jätkuvaks tegevuseks, mille puhul KeHJS § 29 lg 2 ja loodusdirektiivi art 6 lg 3 ei kohaldu.

Ettevõtte märgib, et eelnõus on toodud keskkonnavalda andmisest keeldumise peamise kaalutlusena välja paisutamise ja hüdroelektrienergia tootmise mõju.

7.3.1.1 Keskkonnaamet ei nõustu väitega ja selgitab, et kaalutlustena on toodud välja ka asjaolu, et puuduvad VeeS § 190 lg 4 maaomanike nõusolekud ning ei esine ülekaalukat avalikku huvi VeeS § 192 lg 2 mõistes (vt p 3.2.1); tegevusega ohustatakse Natura 2000 võrgustiku ala kaitse-eesmärkide saavutamist – ala terviklikkuse taastamist ning kaitsealuste liikide elupaiku, nimetatud olulist negatiivse keskkonnamõjuga tegevust on võimalik vältida, sest huvi veeloa andmiseks paisutamiseks ja hüdroenergia kasutamiseks pole ülekaalukas ning tegevusele on olemas alternatiive, ei ole võimalik täita Natura eesmärke, kuna paisjärvedel on kumuleeruv negatiivne mõju (vt p 3.2.4); tegevus seab ohtu veekaitse eesmärkide saavutamise (VeeS § 192 lg 3 p 8 alusel; vt p 3.3).

7.3.2 Ettevõtte leiab, et eelnõu on vastuolus Riigikohtu praktikaga/.../ KeHJS § 29 lg 2 ja loodusdirektiivi art 6 lg 3 kohaldamisel on oluline silmas pidada, et need ei laiene korduvatele lubadele, mida taotletakse samas kohas ja samal viisil jätkuvaks tegevuseks. Sellisel juhul ei ole tegu uue projektiga loodusdirektiivi art 6 lg 3 tähenduses ning kavandatava tegevusega KeHJS § 29 lg 2 tähenduses (kolleegiumi otsus nr 3-17-1739/80, p-d 18-19). Riigikohus selgitas ka haldusasjas nr 3-17-1739 et: „Uue projektiga oleks tegemist, kui paisutust muudetakse ja ei ole välistatud muudatusega kaasnev täiendav oluline mõju keskkonnale. Senise paisutuse seniste tagajärgede säilimine aga ei ole mõju, mis kaasneb kavandatava tegevusega. Tegemist on jätkuva tegevuse mõjudega, ka siis, kui muutuvad keskkonnaolud.“

7.3.2.1 Keskkonnaamet möönab, et tegemist on jätkuva tegevusega KeHJS § 29 lg 2 ja loodusdirektiivi art 6 lg 3 kohaldamise mõistes. Keskkonnaamet märgib, et Riigikohus on selgitanud, et kui tegemist on jätkuva tegevusega, ei ole keskkonnamõju hindamise algatamine põhjendatud. Antud juhul on keskkonnamõju hindamised läbi viidud, Keskkonnaamet on asunud ise välja selgitama asjaolusid selleks, et korduva loa taotlemise menetluses hinnata juba alustatud tegevuse vastavust loodusdirektiivi art 6 lg-le 2. Keskkonnaamet on jätkuvalt seisukohal, et taotletava tegevuse puhul on olemas alternatiivid ja loodusdirektiivi art 6 lg 4 sätestatud erand ei kohaldu (vt korralduse p 3.2.3).

7.3.3 Ettevõtte märgib, et puudub vaidlus, et alates ca 1952. aastast on toimunud veekogu paisutamine ja hüdroelektrienergia tootmine./.../Järelikult on Eelnõu olulise kaalutlusveaga, kuivõrd käsitleb taotlust kogu ulatuses kavandatava tegevusena. Antud juhul esinebki muutmine

üksnes selles osas, mis puudutab kalapääsu rajamist. Riigikohus on selgitanud otsuse nr 3-17-1739 punktides 20 ja 22, et olemasoleva paisu puhul ei ole tegevuse muutmisena käsitletav olukord, kus seadusest tulenevalt on vajalik kalapääsu rajamine. Järelikult ka selles osas ei pea hindama tegevuse vastavust KeHJS § 29 lg-ga 2 ja loodusdirektiivi art 6 lg-ga 3.

7.3.3.1 Keskkonnaamet nõustub, et tegemist on jätkuva tegevusega ning tegevuse vastavust ei pea hindama KeHJS § 29 lg-ga 2 ja loodusdirektiivi art 6 lg-ga 3, Keskkonnaamet on läbivalt käsitlenud taotlust kavandatava tegevusena VeeS § 192 lg 3 p 8 mõistes, seega ei ole tegemist kaalutlusveaga.

7.3.6 Ettevõtte märgib lisaks, et ei ole asjakohased ka KeA kaalutlused, mille kohaselt olemasoleva tegevuse lõpetamine, sh paisu likvideerimine omaks soodsamat mõju võrreldes olemasoleva olukorraga. Riigikohus on 28.01.2021 otsuses nr 3-17-1739, p 29 kinnitanud, et Eesti riik ei pea taastama täielikult olukorda, mis valitses vanade paisude asukohas enne nende rajamist. Sellist kohustust ei tule Euroopa Liidu õigusaktidest ka seoses eelpool nimetatud elupaigatüübi ja liikidega.

7.3.6.1 Keskkonnaamet märgib, et paisutuse likvideerimine on eraldi menetlus, käesoleva korraldusega ei kohustata paisutust likvideerima. Siiski on Keskkonnaamet seisukohal, et paisutamine põhjustab jõe elupaiga terviklikkusele püsivat negatiivset mõju. Paisud mõjutavad jõe kui elupaiga füüsilist kvaliteeti, jõe hüdroloogilist režiimi, jõe vee kvaliteeti ning eraldavad asurkondi, sellele lisanduvad veel paisu juures toimuvast veekasutusest lähtuvad mõjud, näiteks vooluhulkade muutused allpool paisu. Keskkonnaamet on seisukohal, et paisudel on ka ajas kumuleeruvad negatiivsed mõjud – setete kuhjumine, veemahutavuse vähenemine ja sellega kaasnev üha suurem temperatuuri tõus, eutrofeerumine jne.

7.3.7 Kokkuvõttes on ettevõtte hinnangul tegevus käsitletav jätkuva tegevusena. Paisutamise ja hüdroelektrienergia tootmisega seotud mõjusid ei pea hindama, kuivõrd need ei ole käsitletavad tegevuse muutmisena KeHJS § 29 lg 2 ja loodusdirektiivi art 6 lg 3 tähenduses. Samuti ei ole Riigikohtu praktika kohaselt tegevuse muutmisena käsitletav olukord, kus toimub paisule kalapääsu rajamine. Eelnevat arvesse võttes on kehtiva õigusega kooskõlas olemasolevale tegevusele keskkonnaloa väljastamine isegi olukorras, kus KeA hinnangul esineks loodusele soodsam olukord võrreldes sellega, kui paisjärve ei eksisteeriks ning hüdroelektrienergia tootmist ei toimu.

7.3.7.1 Keskkonnaamet nõustub, et KeHJS § 29 lg 2 ja loodusdirektiivi art 6 lg 3 tähenduses on tegemist jätkuva tegevusega, kuid selgitab, et loa andmisest keeldumise põhilisteks alusteks on mh VeeS § 192 lg 1, kuna puuduvad VeeS § 190 lg 4 nimetatud nõusolekud ning ei esine ülekaalukat avalikku huvi VeeS § 192 lg 2 mõistes ja tegevus seab ohtu veekaitse eesmärkide saavutamise VeeS § 192 lg 3 p 8 alusel ning ei ole võimalik täita Natura eesmäärke, kuna paisjärvedel on kumuleeruv negatiivne mõju.

7.3.8 Ettevõtte leiab, et keskkonnaloa menetluse lõpetamise aluseks ei saa olla DP kooskõlastamata jätmine. KeA on Eelnõus keeldumise alusena tuginenud sellel, et DP on jäetud KeA poolt kooskõlastamata./.../DP menetlust pole lõpetatud, sh ei ole kohalik omavalitsus

teinud otsust DP kehtestamata jätmise osas. 18.06.2021 kirja õiguspärasust hindab hetkel Tallinna Halduskohus haldusasjas nr 3-21-2290. Seega kohus alles arutab, kas DP kooskõlastamata jätmine on õiguspärane. Seda arvestades on 18.06.2021 kirjale tuginedes ka põhjendamatu teha otsus keskkonnaloast keeldumise kohta. Lisaks on KeA varasemate otsustega sidunud keskkonnaloa menetluse jätkumise DP menetlusega.

7.3.8.1 Keskkonnaamet möönab, et on käsitletud muuhulgas korralduses DP kooskõlastamata jätmisega seonduvat, kuid ei nõustu väitega, et menetluse lõpetamise aluseks antud juhul oleks DP kooskõlastamata jätmine. Keskkonnaamet tõesti osundas DP KSH heaks kiitmata jätmisel 18.06.2021 kirjas nr 6-5/21/11390-2[30] toodud seisukohta, et kavandatava kruvikalapääsu rajamine ja ulatusliku paisjärve säilitamine ei taga kokkuvõttes paisjärvest üles- ja allavoolu jääva elupaigatüübile iseloomuliku kalastiku (eelkõige hingu ja võldase) soodsat seisundit ja on poolik lahendus (vt p 3.4.1.1). Keskkonnaamet ei tee aga käesolevat otsust keskkonnaloa andmisest keeldumise kohta DP kooskõlastamisest keeldumisest lähtuvalt, vaid sellest, et loa taotlus on perspektiivitu ja keeldumise alused on toodud otsuse p-s 5.

7.3.9 Ettevõtte selgitab, et menetluses olev DP on otseselt kooskõlas Ahja jõe ürgoru kaitse-eesmärkidega ning aitab kaasa terviklikkuse tagamisele. Natura elupaigatüübi jõed ja ojad ning kaitsealuste liikide (harilik hink ja harilik võldas) seisund paraneb ning elupaigad muutuvad kättesaadavaks. Sisuliselt keelab KeA õigusvastaselt Generaatoril seadusest tulenevate kohustuste täitmist. Veeseaduse (edaspidi VeeS) § 174 lg-s 3 on sätestatud, et kudemis- ja elupaigana määratud veekogule või selle lõigule ehitatud paisul peab paisu omanik tagama kalade läbipääsu. Lisaks sätestab looduskaitseaduse (edaspidi LKS) § 51 lg-e 2, et lõhe, jõeforelli, meriforelli ja harjuse kudemis- ja elupaigana määratud veekogule või selle lõigule ehitatud paisul peab paisu omanik tagama kalade läbipääsu nii paisust üles- kui ka allavoolu. Samuti kehtib Ahja jõel KeA poolt kinnitatud „Ahja jõe ürgoru maastikukaitseala, Eoste hoiuala ja osaliselt Ahja jõe hoiuala kaitsekorralduskava aastateks 2015–2024“ (edaspidi Kaitsekorralduskava). Kaitse-eesmärkide saavutamiseks on vajaliku meetmena ette nähtud kalapääsu rajamine Saesaare tammile. Seega on kalapääsu rajamine seadusest, sh Natura ala kaitsekorraldusest lähtuv kohustus ning Generaator on soovinud seda kohustust alates 2012. aastast täita. Kokkuvõttes ei ole DP menetlust lõpetatud ning keskkonnaloast keeldumine on ennatlik olukorras, kus haldusvaidlus käib ning puudub selgus asjaolus, kas 18.06.2021 kiri on õiguspärane. Seda arvestades on igal juhul põhjendatud keskkonnaloa menetluse jätkumine vähemalt seni, kuni saabub selgus DP kehtestamise või kehtestamata jätmise küsimuses.

7.3.9.1 Keskkonnaamet ei korda siinkohal haldusasjas nr 3-21-2290 edastatud seisukohti DP osas (vt ka 15.12.2021 kiri nr 1-6/21/230-6 „Vastus haldusasjas nr 3-21-2290“, 14.11.2022 kiri nr 1-6/22/120-12, „Keskkonnaameti vastuväited haldusasjas nr 3-21-2290“). Keskkonnaamet leiab, et keskkonnaloa andmisest keeldumine ei ole olukorras, kus haldusvaidlus käib ennatlik, sest tegemist on kahe eraldi menetluse/toiminguga.

7.3.10 Ettevõtte leiab, et VeeS § 192 lg-2 kohaldamise eeldused on täidetud. Ettevõtte ei vaidle vastu, et kõigi maaomanike nõusolekuid ei ole saadud, puudub vaidlus, et nõusolekute puudumine ei ole siiski absoluutne keeldumise alus./.../Ettevõtte osundab, et Keskkonnaameti

hinnangul ei ole VeeS § 192 lg 2 eeldused täidetud järgnevatel asjaoludel:

- 1) paisutamise jätkamine ei ole vajalik paljude elanike joogiveega varustamiseks;
- 2) paisutamise jätkamine ei ole vajalik ühisveevärgi- ja kanalisatsiooniteenuse osutamiseks;
- 3) Loa taotleja ei ole elutähtsa teenuse osutaja.

7.3.10.1 Keskkonnaamet märgib lisaks, et hüdroenergia kasutamine Saesaare paisul on ettevõtte erahuvi ega ole avalikkuse jaoks esmatähtsatel ja erakordselt tungivatel põhjustel vajalik. Piirkonna elektriga varustamiseks on teised võimalused olemas, mistõttu hüdroenergia kasutamine Saesaare paisul ei ole hädavajalik ja asendamatu (vt p 3.2.1.1).

7.3.11 Ettevõtte märgib, et Keskkonnaamet on eksinud VeeS § 192 lg 2 tähenduses ülekaaluka avaliku huvi sisustamisel. Hüdroelektrienergia kasutamine elektri tootmise jätkamisel on ettevõtte hinnangul ülekaalukalt avalikes huvides. Euroopa Komisjoni (EK) erakorralise määruse ettepaneku artikli 2 kohaselt loetakse kõigi taastuvenergiaallikate planeerimine, ehitus ja käitamine Euroopa liidu õiguse tähenduses tegevusteks, mis on ülekaalukalt avalikes huvides, seda ka loodusdirektiivi ja veepoliitika raamdirektiivi tähenduses. Määruse ettepaneku kohaselt on ülekaalukalt avalikes huvides kõik taastuvenergia projektid sõltumata konkreetsest tüübist (tuuleenergia, päikeseenergia, hüdroenergia vmt), asukohast või võimsusest. Kõigi projektide menetlusi tuleb kiirendada. Neid samu seisukohti on Euroopa Komisjon kinnitanud ka 18.05.2022 soovitusel „Taastuvenergiaprojektidele loa andmise menetluste kiirendamise ja energiaostulepingute lihtsama sõlmimise kohta“. Seega ülekaaluka avaliku huvi sisustamisel ei ole määravaks asjaolud, et paisutamise tulemusel ei katke ühisveevärgi- või kanalisatsiooniteenuse kasutamine või Generaator ei kvalifitseeru elutähtsa teenuse osutajaks, kuivõrd Euroopa Komisjoni hinnangu kohaselt on tegevus igal juhul ülekaalukalt avalikes huvides. Tegemist on ettevõtte hinnangul seisukohtadega, mida Keskkonnaamet peab arvestama.

7.3.11.2 Keskkonnaamet selgitab, et osundatud EK määruse ettepanek ei ole kehtestatud, nimetatud ettepanek ei sisalda ka mingil määral hüdroenergia olulisust taastuvenergiaallikate planeerimise, ehituse või käitamise osas. Määruse ettepaneku p 7 kohaselt: „Üks kavandatud meetmetest seisneb selles, et kehtestatakse vaidlustatav eeldus, mille kohaselt taastuvenergiaprojektid pakuvad ülekaalukat avalikku huvi ning edendavad eelkõige rahva tervist ja ohutust asjakohaste liidu keskkonnavalaste õigusaktide tähenduses, välja arvatud juhul, kui on selgeid tõendeid selle kohta, et neil projektidel on keskkonnale suur kahjulik mõju, mida ei saa leevendada ega kompenseerida. Taastuvenergiajaamad, sealhulgas soojuspumbad ja tuuleenergia, on väga olulised selleks, et võidelda kliimamuutuste ja saaste vastu, alandada energiahindu, vähendada liidu sõltuvust fossiilkütustest ja tagada liidu varustuskindlus“. Keskkonnaamet märgib lisaks, et osundatud ülekaalukas avalik huvi kohalduks viidatud määruse art 2 p 1 kohaselt ainult uute lubade andmise menetluste kohta, mis algavad määruse kohaldamise ajal. Seega ei saa antud juhul Keskkonnaamet osundatud määruse ettepanekut arvesse võtta ülekaaluka avaliku huvi sisustamisel.

7.3.12 Ettevõtte leiab, et Saesaare HEJ likvideerimine toob kaasa ka 50 ha suuruse paisjärve tühjendamise. See omab pöördumatut mõju kohalikule kogukonnale ja ettevõtlusele. Sealjuures

möönab ka KeA Eelnõus, et paisu likvideerimine tooks kaasa olemasoleva keskkonna pöördumatu muutuse, sh näiteks veetaseme alanemise salvkaevudes. Siiski väidab KeA, et nende hinnangul ei ole kohalike elanike jaoks harjumuspärase elukeskkonna säilimine VeeS § 192 lg 2 tähenduses ülekaalukas avalik huvi./.../ Ettevõtte ei nõustu, et piirkonnale olulise puhkeväärtusega ala olemasoleval kujul säilimine ei ole ülekaalukas avalik huvi. Lisaks on tegemist asjaoluga, mis tuleks arutada läbi kohaliku omavalitsuse, sh kogu kogukonnaga. Vastava otsuse tegemist ei saa KeA langetada üksi keskkonnaloa menetluses või paisu likvideerimise menetluses.

7.3.12.1 Keskkonnaamet märgib, et keskkonnaloa andmisest keeldumise otsus iseenesest ei too kaasa paisjärve tühjendamist, selleks on eraldi paisutuse likvideerimise menetlus. Keskkonnaamet ei langeta antud juhul otsust paisutuse likvideerimiseks. Keskkonnaamet selgitab, et antud juhul puuduvad VeeS § 190 lg 4 maaomanike nõusolekud ning ei esine ülekaalukat avalikku huvi VeeS § 192 lg 2 mõistes (vt ka p 3.2.1) ning tegevus seab ohtu veekaitse eesmärkide saavutamise (VeeS § 192 lg 3 p 8 alusel; vt p 3.3).

7.3.13 Kokkuvõttes leiab ettevõtte, et keskkonnaloa andmisel on täidetud VeeS § 192 lg-e 2 kohane eeldus, mille puhul on veeloa väljastamine põhjendatud avalikes huvides siis, kui puuduvad kõigi maaomanike nõusolekud. See tuleb otseselt Euroopa Komisjoni seisukohtadest ning tõenäoliselt ka peatselt rakenduvast otsekohalduvast määrusest. Praegu kehtivate energiahindade juures on ülimalt oluline, et riik rakendaks igat meetet, et toota energiat madalaimate võimalike kuludega, mis on vaieldamatult ka ülekaalukas avalik huvi. Seda arvestades on ka Saesaare tootmisvõimsus oluline. Riigikohus kinnitas 26.05.2021 otsuses nr 3-17-2013, et pädevad asutused peavad taastuvenergiat puudutavate otsuste tegemisel arvestama riiklike eesmärkidega. Järelikult peab KeA võtma arvesse seda, et jätkuvaks tegevuseks on loa andmine vajalik, et riik saaks toota taastuvenergiat.

7.3.13.1 Keskkonnaamet kordab, et EK peatselt rakenduv määrus antud juhul ei ole kohane (vt ka p 7.3.11.2). Keskkonnaamet märgib, et osundatud Riigikohtu 26.05.2021 otsuses nr 3-17-2013 on otseselt rõhutatud, et tuuleenergia tootmise võimalusi kaaludes tuleb arvestada riigi seatud taastuvenergia tootmise eesmärkidega. Keskkonnaamet märgib, et kohus pole antud lahendis käsitletud ülekaalukat avalikku, vaid avaliku huvi mõistet (p 20).

Keskkonnaamet märgib lisaks, et Elering on avaldanud Eesti varustuskindluse aruande[\[31\]](#) 2022, mille kohaselt paljudel seadmetel on erinevad märkimisväärsed piirangud, mistõttu kasutas Elering varustuskindluse hindamisel konservatiivsemaid ehk „kindlaid“ võimsusi, mis põhineb eelnevate aastate kogemustel. Kusjuures aruande ptk 4.7 Tabel 4.3 "Eesti tootmisvõimsused 2022" kohaselt on hüdroelektrijaamad 8 MW tootmisvõimsusega märgitud kindlaks tootmisvõimsuseks 0 MW. Lisaks on Elering aruandes (lk 86) märgitud, et: *"Rohkete ja väheste sademetega aastate vahel võib Balti riikides olemasoleva hüdroenergia vahe olla isegi kahekordne. Siin on arvestatud vaid Läti ja Leedu jõgede sissevoolu hulkadega, kuna Eestis on nii vähe installeeritud võimsust, et selle modelleerimine ei oma süsteemi võimekuse analüüsidest märkimisväärset mõju."* Seega ei saa pidada Keskkonnaameti hinnangul hüdroenergia kasutamist elektri tootmisel Eesti mõistes tervikuna (sh Saesaare paisul) ka ülekaalukaks avalikuks huviks varustuskindluse mõttes.

7.3.14 Ettevõtte leiab, et keskkonnaloa andmine või ka menetluse jätkamine ei ole vastuolus kolmandate isikute huvidega. Ettevõtte selgitab, et 16.09.2021 toimus Kiidjärve piirkonna maaomanike soovil ning KeA osalusel paikvaatlus seonduvalt selle piirkonna Ahja jõe ja Saesaare paisjärve mõjude ning setete liikumise erinevusega varasemast s.t. Kiidjärve veski paisu likvideerimisest hilisemal perioodil. Paikvaatlusel ei märgitud sisulisi vastuolusid seoses Saesaare HEJ-i paisjärve vee erikasutusega ning maaomanikud väljendasid seisukohta, et seni, kuni paisjärv eksisteerib, oleks mõistlik seal ka energiat toota./.../ Eelnevat arvesse võttes ei ole ükski kinnistu omanik nõusoleku andmisest keeldunud. Puuduvad nõusolekud on seotud sellega, et toimunud on omanike vahetus, omanikud elavad Ameerika Ühendriikides ning nendega kontakti loomine on raskendatud. Olukorra säilimine ehk menetluse jätkamine ei ole vastuolus ühegi maaomaniku huviga, vastupidi, negatiivse tagajärje tooks kaasa paisu likvideerimine. Generaatoriga on võtnud ühendust mitmed paisjärve ääres elavad maaomanikud, kes on otseselt vastu sellele, et keskkonnaloast keeldumise tulemus võib tuua kaasa paisu likvideerimise.

7.3.14.1 Keskkonnaamet selgitab, et VeeS § 190 lg 4 kohaselt peab isikul, kes taotleb veeluba veekogu paisutamiseks, olema selleks tegevuseks kirjalik nõusolek maaomanikult, kelle maa niiskusréžiimi paisutamine mõjutab. Seega on menetluse jätkamine vastuolus maaomanike huviga, kelle nõusolekud puuduvad ja edasine menetlus on seega perspektiivitu (vt ka p 3.2).

7.3.15 Ettevõtte leiab, et kavandatava tegevuse jätkumine, sh kalapääsu rajamine on kooskõlas veemajanduskavaga. Ettevõtte märgib, et Keskkonnaministeerium kinnitas 21.10.2022 kirjas nr 17-6/22/2368-9, et meetmeprogrammis toodud sõnastus „kalade rändetingimuste parandamine ja kaladele läbipääsu tagamine“ hõlmab ka kalapääsu rajamise võimalust. Saesaare paisuga seotud keskkonnaluba nr L.VV/300535 kehtib kuni 31.12.2022 ning keskkonnaloa haldurina on loa uuendamine ja meetmete määramine KeA pädevuses, sh teistsuguste meetmete määramine, kui VMK meetmeprogrammis kaardistatud ehk KeA-l on VMK perioodi jooksul võimalik muuta meetmeprogrammis kavandatud meetmeid läbi keskkonnalubade menetluse aga ka meetmeprogrammi rakendamise tegevuskava koostades. Eelnevat arvesse võttes on igal juhul võimalik eesmärgi saavutada kalapääsu rajamise tulemusel, sh vajadusel võib täpsustada KeA meetmeprogrammis kavandatud meetmeid ka konkreetse keskkonnaloa menetluses. Ka VeeS § 38 lg 1 sätestab, et lisaks VMK-le on võimalik erandeid kohaldada vajadusel keskkonnaloaga (veeloaga).

7.3.15.1 Keskkonnaamet möönab, et tõepoolest meetmeprogrammis toodud sõnastus hõlmab muuhulgas kalapääsu rajamise võimalust. Keskkonnaamet selgitab, et lähtudes VeeS § 174 lg 3 ja veemajanduskava meetmest tuleb Ahja_2 kogumi veekaitse eesmärkide saavutamiseks tagada kaladele läbipääs paisust üles- ja allavoolu, st kas leida sobiv ehitus-tehniline lahendus kalapääsu kui rajatise näol või likvideerida paisutus. VeeS § 174 lg 3 tulenevalt on see kohustus ettevõttele. DP menetluses on lahendust otsitud ja Keskkonnaamet on jõudnud järeldusele, et sobivat tehnilist lahendust kalapääsu kui rajatise näol, mis aitaks saavutada veekaitse, sh Natura 2000 eesmärgid, ei ole. RMK likvideerimise teatise menetluses on samuti alternatiive otsitud, kuid parimaks lahenduseks, mis eesmärkide täitmisele kaasa aitab, on paisutuse likvideerimine.

Keskkonnaamet selgitab, et VMK näeb ette pinnaveekogumi seisundi parandamise vajaduse ja meetmed. VMK koostamisel ei viida läbi keskkonnaloa menetlust, ei võrrelda alternatiive ega võeta seisukohta paisu omaniku poolt välja pakutud meetme sobivuse osas. Seega ei saa lähtuda kitsalt veemajanduskava meetme sõnastusest, vaid keskkonnaloa menetluses kaalutakse väljapakutud põhimeetme sobivust, st kas see täidab veekaitselisi ja Natura 2000 eesmärgi ja seda saab keskkonnaloa alusel lubada või mitte.

Keskkonnaamet selgitab jätkuvalt, et ei saa eeldada, et üksnes kruvipääsu rajamisega on tagatud ka veekogumi hea seisund. Keskkonnaameti hinnangul seab tegevus ohtu veekaitse eesmärkide saavutamise või ei võimalda nende saavutamist ning veekaitse eesmärkide saavutamise suhtes ei ole veemajanduskavas seatud Ahja_2 veekogumi osas VeeS § 39–42 nimetatud erandeid. (vt ka p 3.3).

7.3.16 Ettevõtte esitas kokkuvõtlikud seisukohad teiste eelnõus toodud seisukohtade osas.

Ettevõtte leiab esiteks, et RMK teatise menetluse jätkamine ei too kaasa Saesaare HEJ likvideerimist, RMK maa-alal asub hetkel liigveelask, mitte terve pais. Sealjuures märgib ettevõtte, et Tartu Halduskohtu 31.10.2016 otsus nr 3-16-1163 kinnitab, et maareform oli iseenesest tühine ning ka liigveelask peaks paisu päraldisena kuuluma ettevõttele.

7.3.16.1 Keskkonnaamet möönab, et RMK teatise menetluse jätkamine ei too kaasa Saesaare HEJ likvideerimist. Keskkonnaamet märgib, et osundatud Tartu Halduskohtu otsus ei viita sellele, et kogu pais peaks kuuluma ettevõttele. Halduskohus märkis otsuse p –s 21: „*Ühtki arvestatavat tõendit, et kaebajale kuuluvad ka hüdroelektrijaama teenindamiseks vajalikud rajatised, mis jäävad väljapoole kaebajale kuuluvat kinnistut, puuduvad. Samas kohus möönab, et hüdroelektrijaam saab tegutseda tervikuna, koos selleks vajalike rajatistega. Kaebaja käitumisest hüdroelektrijaama omandamisel ja maa erastamisel saab aga välja lugeda, et kaebaja ei ole soovinud rajatise omandada ega pidanud neid rajatise talle kuuluvateks ka maa erastamisel.*“ Tartu Ringkonnakohus on 29.07.2017 otsuses asjas nr 3-16-1163 selgitanud, et ettevõtte lähtus halduskohtumenetluses esitatud kaebuses ebaõigetest eeldustest ning kohus asus seisukohale, et Tartu Halduskohtu 31.10.2016 otsus on õiguspärane ja apellatsioonkaebuse väited ei anna alust selle muutmiseks.

Teiseks märgib ettevõtte, et RMK esitas likvideerimise teatise kuni 01.10.2019 kehtinud VeeS alusel. VeeS vr § 171 lg-e 6 p-i 6 kohaselt eeldas likvideerimise teatis kohaliku omavalitsuse üksuse seisukohta ning ettevõttel puudub info, kas RMK teatise puhul oli olemas kohaliku omavalitsuse üksuse seisukoht. Igal juhul ei ole varasem seisukoht ka asjakohane, kuivõrd vahepeal on toimunud haldusreform ning teatise esitamisest on möödunud enam kui kuus aastat.

7.3.16.2 Keskkonnaamet möönab, et RMK esitas likvideerimise teatis on esitatud kuni 01.10.2019 kehtinud VeeS alusel, kuid antud juhul ei ole määrav käeoleva taotluse menetluses asjaolu, et vahepeal on toimunud haldusreform ja teatise esitamisest on möödunud enam kui kuus aastat. Paisutuse likvideerimise teatise menetlus on eraldi menetlus, mida antud juhul ei otsustata.

Kolmandaks märgib ettevõtte, et on ilmselge, et paisjärve likvideerimine ei saa toimuda

kokkuleppel, vaid see eeldab täiesti uue DP koostamist./.../Antud juhul ei ole kehtiva üldplaneeringuga ega ka koostamisel oleva üldplaneeringuga kavandatud Saesaare HEJ ja selle paisjärve likvideerimist. Järelikult ei ole võimalik ka asuda seisukohale, et likvideerimine on kooskõlas kehtivate õigusaktidega. Paisjärve likvideerimine eeldaks vastava planeeringu koostamist, mis lisaks käesoleva DP-ga hõlmatud kinnistutele hõlmaks ka paisjärve ala kui ka teisi kinnistuid, keda see kavandatav tegevus mõjutaks.

7.3.16.3 Keskkonnaamet selgitab, et paisutuse likvideerimiseks on nähtud ette vastav kord VeeS § 196 lg 2 p 9 ja § 197 lg 1. Keskkonnaamet selgitab, et paisutuse likvideerimist käsitleb ainult VeeS (veetaseme allalaskmiseks). Keskkonnaamet möönab, et paisu kui ehitise lammutamiseks EhS lisa 1 kohaselt võib olla vaja ehitusluba ja planeeringumenetlust, kuid seda ei lahendata käesoleva veeloa taotluse menetluse käigus.

7.3.17 Ettevõtte leiab, et eelnõu on olulise kaalutusveaga, sest paisu likvideerimise KMH ei ole Keskkonnaametile loa andmise menetluses õiguslikult siduv ning ei saa seega iseseisvalt tekitada isikule õigusi ega kohustusi ning ei oma samaväärset õiguslikku jõudu kui haldusakt. Sellest tulenevalt ei saa KMH iseseisvalt olla aluseks keskkonnaloast väljastamisest keeldumiseks ega ka paisu likvideerimise kohustamiseks.

7.3.17.1 Keskkonnaamet märgib, et paisutuse likvideerimise KMH ei olegi antud juhul käesolevas menetluses loa andmisest keeldumise aluseks, vaid Keskkonnaamet on osundatud selle järeldustele kui võimalikule alternatiivile. Keskkonnaamet on siiski veendumusel, et paisutuse likvideerimine on võimalik ning see on ala kaitsekorraldusega kooskõlas ja otseselt vajalik ala kaitse-eesmärkide saavutamiseks. Paisutuse likvideerimine aitab kaasa elupaiga jõed ja ojad seisundi paranemisele ning sellega seoses parandatakse pikas perspektiivis ka kõigi nelja kaitstava loomaliigi elupaiku ning vooluveeliste tingimustega tagatakse liivakivipaljandite säilimine.

7.3.18 Ettevõtte märgib, et KMH on vananenud, sest ei käsitle kruvikalapääsu võimalust ning KMH alusel taotletud tegevust ei ole realiseeritud, sh ei ole väljastatud ühtegi kehtivat haldusakti, mille esemeks oleks Saesaare paisu likvideerimine. Lisaks märgib ettevõtte, et on esitanud Riin Kutsari 25.11.2020 memorandum (haldusajal nr 3-21-2290 esitatud kaebuse lisa 17), milles ekspert toob selgelt välja, et DP raames ei saa käsitleda paisu likvideerimist alternatiivina ning kavandatav tegevus ei ole vastuolus kehtivate õigusaktide ja kaitse-eesmärkidega. Seda arvestades ei ole vana KMH asjakohane ning sellele ei saa tugineda keskkonnaloast andmisest keeldumise otsuse tegemisel.

7.3.18.1 Keskkonnaamet selgitab, et olenemata sellest, et KMH on heaks kiidetud 6 aastat tagasi ning taotletud tegevust ei ole realiseeritud, KMH järeldused on Keskkonnaameti hinnangul asjakohased ning kruvikalapääsu osas on olemas piisavaid andmeid. Käesoleva otsusega ei otsustata DP menetluse asjaolusid ega kohustata likvideerima paisutust Saesaare paisul, Keskkonnaamet ei tugine sellele ka keskkonnaloast andmisest keeldumise otsuse tegemisel.

7.3.19. Ettevõtte leiab, et Natura erandi eeldused on täidetud, tulenevalt kohtupraktikast ei pea

paisutamise ja hüdroelektrienergia tootmise kui jätkuva tegevuse puhul olema täidetud loodusdirektiivi art 6 lg-e 4 erandi tingimused ning igal juhul oleks täidetud ka Natura erandi tegevuse eeldused. KeHJS § 29 lg 3 sätestab, et kui hoolimata kavandatava tegevuse eeldatavalt ebasoodsast mõjust Natura 2000 võrgustiku alale, on see tegevus alternatiivsete lahenduste puudumisel siiski vajalik avalikkuse jaoks esmatähtsatel ja erakordselt tungivatel põhjustel, sealhulgas sotsiaalset või majanduslikku laadi põhjustel, võib tegevusloa anda Vabariigi Valitsuse nõusolekul. Järgnevalt selgitame lühidalt eelduste täitmist:

a) Alternatiivid puuduvad: Riigikohus on selgitanud otsuses nr 3-17-1739 p-s 33, et nii jätkuva kui ka uue tegevuse puhul tuleb erandi kaalumisel arvestada realistlikke ja mõistlikke alternatiive, lähtudes taotleja tegevuse eesmärkidest. Riigikohus selgitas, et vana paisu puhul ei ole realistlikuks alternatiiviks elektri tootmine muul viisil. Järelikult puuduvad käesoleval juhul alternatiivid, sest ainsaks eesmärgiks on olemasoleva tegevuse jätkamine ehk hüdroelektrienergia tootmine olemasolevas kompleksis.

b) Ülekaalukas avalik huvi: Euroopa Komisjoni erakorralise määruse ettepaneku art-i 2 kohaselt on kõigi taastuvenergiaallikate planeerimine, ehitus ja käitamine Euroopa liidu õiguse tähenduses tegevusteks, mis on ülekaalukalt avalikes huvides, seda ka loodusdirektiivi tähenduses. Järelikult vastab ettevõtte taotlus ülekaalukale avalikule huvile, mis õigustab erandi kaalumist.

c) Leevendavad meetmed: negatiivset mõju omava tegevuse lubamise puhul on viimaseks kriteeriumiks see, et olemas on hüvitusmeetmed. Natura hindamise juhendi kohaselt tuleb viia kompenseerivate meetmete hindamine läbi alati, kui leitakse, et tegevuse elluviimine vastab avalikkuse jaoks esmatähtsatele tungivatele põhjustele. Hüvitusmeetmete rakendamise kohustus on eeskätt riigil. Samuti ei pea hüvitusmeetmed olema seotud konkreetselt kavandatava tegevusega ning need ei pea asuma samas asukohas, kus hinnatav tegevus[32].

Ettevõtte märgib, et Riigikohus on selgitanud otsuse nr 3-17-1739 p-s 34, et ka kalapääsu on võimalik käsitleda paisutuse leevendusmeetmena. Järelikult on käesolevas asjas olemas igal juhul kalapääs leevendava meetmena. Lisaks selgub täpne leevendavate meetmete rakendamine alles hilisemates etappides. Seda kinnitab ka Wooluvabrik OÜ menetlus Linnamäe hüdroelektrijaama puhul.

7.3.19.1 Esiteks, Keskkonnaamet jääb seisukohale, et alternatiivid on võimalikud elektri tootmiseks ka muul viisil. Teiseks aga märgib Keskkonnaamet, et antud juhul ei esine ülekaalukat avalikku huvi (vt ka p 3.2.1), viide Euroopa Komisjoni erakorralise määruse ettepanekule pole antud juhul kohane (vt ka p 7.3.11.2, 7.3.13.1). Kolmandaks märgib Keskkonnaamet, et leevendava meetmena kavandatud kruvikalapääs ei ole heaks ja efektiivseks meetmeks taotletava tegevuse negatiivsete mõjude vältimiseks (vt p 3.4.1.3, p 3.4.1.4). Järelikult ei vasta ettevõtte taotlus ülekaalukale avalikule huvile, kavandatud kruvikalapääs leevendava meetmena ei toimiks ning Keskkonnaamet on seisukohal, et ettevõtte poolt kavandatud tegevus ei ole asendamatute üldiste huvide seisukohast, mis õigustaks erandi

kaalumist.

7.3.20 Ettevõtte leiab, et kalapääs on tõhus seadusest tuleneva nõude täitmiseks, VeeS sätestab kriteeriumid, millele sobivad kalapääsud vastama peavad./.../Kehtiv õigus ei määratle mingeid täiendavaid nõudmisi kalapääsule, st kalapääsu on võimalik lugeda nõuetekohaseks, kui: see tagab kalade läbipääsu paisust ülesvoolu; see tagab kalade läbipääsu paisust allavoolu; vesiehitisest allpool on tagatud ökoloogiline miinimumvooluhulk või siis looduslik vooluhulk, mis on vajalik vee-elustikule sobiva keskkonna tagamiseks. Ettevõtte märgib, et DP menetluses on välja selgitatud, et ettevõtte poolt pakutud lahendus vastab eelnevalt mainitud kriteeriumitele. Ettevõtte märgib, et kalapääsu projekteerimise käigus saab arvesse võtta kõiki olemasolevates uuringutes, sh eelnõus viidatud Keskkonnaameti küsimusi, et saavutada hetke parimate teadmiste kohane kalapääsu toimivus. Hetkel ei ole veel toimunud kalapääsu projekteerimine, kuivõrd DP menetlus on alles pooleli. Ehitise edaspidisel projekteerimisel võetakse arvesse asukoha parameetreid ja töötatakse välja sobiv lahendus ettevõtte Rehart GMBH poolt, kes on juba varasemalt konkreetsetes asukohtades kruvikalapääsude lahendusi välja töötanud ning kasutanud selleks ka teadlaste abi./.../Eelnevat kokku võttes on Eelnõus ebaõigesti järeldatud, et kalapääs ei võimalda täita seadusest, sh Kaitsekorralduskavast tulenevaid eesmärke.

7.3.20.1 Keskkonnaamet märgib, et kalade läbipääs ei tähenda üksnes seda, et kalad saavad konkreetsest paisust üles- või alla, oluline on eelkõige see, et kaladel oleks sh ühendus jõe ülem- ja alamjooksupiirkonnaga. Käesoleval juhul on Saesaare pais ühest viimastest rändetõketest Ahja jõel. Kalade läbipääsu saab Keskkonnaameti hinnangul nõuetekohaseks lugeda siis, kui on selge, et toimub takistuseta kalade ränne veekogumil ning meetme rakendamise tulemusena on võimalik täita veekaitse eesmärki ehk saavutada Ahja_2 pinnaveekogumi hea seisund. Meede peab olema efektiivne. Keskkonnaamet märgib, et kruvikalapääsu rajamisel jääks alles paisjärve säilimise ja hüdroenergia kasutamisega seonduvad kahjulikud mõjud. Keskkonnaameti hinnangul ei ole senise olemasoleva teabe kohaselt kruvikalapääs sobilikuks lahenduseks kalade läbipääsu tagamiseks lõhejõgedel. Ihtüoloogi Rein Järvekülje 2018. aasta eksperthinnangu kohaselt on soovitatud mitte rajada kruvitõstukeid Natura jõgedele ning suurematele ja liigirikka kalastikuga jõgedele.

7.3.20 Ettevõtte märgib, et kalapääsu nõude leevendamine VeeS § 194 erandi alusel on võimalik, tulenevalt kohtupraktikast ei pea paisutamise ja hüdroelektrienergia kasutamise kui jätkuva tegevuse puhul olema täidetud loodusdirektiivi art 6 lg-e 4 erandi tingimused. Samas oleksid ettevõtte hinnangul eeldused täidetud ka olukorras, kus tegevus oleks käsitletav nõ uue projektina.

7.3.20.1 Keskkonnaamet jääb seisukohale, et VeeS § 174 lg 4 erandit ei saa kasutada, kuna elektritootmise ja paisutamise jätkumisel, ei ole võimalik saavutada kogumil Ahja_2 head seisundit. Keskkonnaameti hinnangul ei oleks loodusdirektiivi art 6 lg-e 4 erandi kohaldamise eeldused täidetud ka nn uue projekti mõistes: Esiteks, kavandatavale tegevusele on olemas alternatiiv paisutuse likvideerimise näol (vt p 3.4.1.2). Teiseks ei ole tegemist avalikkuse jaoks esmatähtsa ja erakordselt tungivatel põhjustel vajaliku tegevusega. Seega ei esine üheaegselt Natura erandi rakendamiseks kõik loetletud tingimused.

7.3.21 Ettevõtte hinnangul on ebaõige, et elektritoomise ja paisutamise jätkamisel ei ole võimalik saavutada Ahja jõe head seisundit, Keskkonnaministeerium on kinnitanud, et kalapääsu rajamine on kooskõlas VMK meetmekavaga.

7.3.21.1 Keskkonnaamet märgib, jätkuvalt, et ei saa eeldada, et üksnes kruvipääsu rajamisega on tagatud ka veekogumi hea seisund (vt p 7.3.15.1).

VAIDLUSTAMINE

Otsust on võimalik vaidlustada 30 päeva jooksul teatavaks tegemisest, esitades vaide haldusakti andjale haldusmenetluse seaduses sätestatud korras või kaebuse halduskohtule halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras.

[1] Eesti Veeprojekt OÜ, Projekterimisbüroo Maa ja Vesi OÜ, Inseneribüroo Urmas Nugin OÜ, Piiber Projekt OÜ, Projektbüroo Koda OÜ, Maves AS, Kobras AS, Merin OÜ, Ökokonsult OÜ, 2012. Tõkestusrajatiste inventariseerimine vooluveekogudel kalade rändetingimuste parandamiseks, Hange II.

[2] Saesaare Elektriijaama kinnistute ja nende lähiala detailplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamine (Alkranel OÜ, lk 16)

[3] Saesaare Elektriijaama kinnistute ja nende lähiala detailplaneeringu keskkonnamõju strateegiline hindamine; Aruanne – eelnõu (20.09.2014. a), Koostanud Akranel OÜ.

[4] OÜ Hendrikson & Ko (Tartu-Tallinn 2015-2016) <https://hendrikson.ee/wp-content/uploads/2016/04/Saesaare-KMH-heakskiitmisele-05-04-16.pdf>

[5] Veeseadus 643 SE. Seletuskiri veeseaduse eelnõu teiseks lugemiseks (muudatusettepanek nr 79). Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/80f09d63-11a3-4055-8b3b-a23dffa90a61> (15.12.2022)..

[6] Eesti Taastuvenergia Koda, 2020. Taastuvenergia aastaraamat. Kättesaadav: http://www.taastuvenergeetika.ee/wp-content/uploads/2021/11/ETEK_aastaraamat_2020_veebi.pdf (01.11.2022).

[7] Tambets, M., Kärgerberg, E. ja Järvekülg, R., 2015. Saesaare paisu ja paisjärve mõju ahja jõe kalastikule. Eesti Loodushoiu Keskus ja Ökokonsult OÜ.

[8] Ahja jõe ürgoru maastikukaitseala, Eoste hoiuala ja osaliselt Ahja jõe hoiuala kaitsekorralduskava aastateks 2015-2024. Kinnitatud 02.12.2014.

[9] <http://www.matkajuht.ee/et/taevaskoja-kiidj%C3%A4rve/> (01.11.2022)

[10] https://vtiav.sm.ee/index.php/?active_tab_id=SV

[11] “Looduslikud pühapaigad, juhend kaitseala valitsejale“. Maailma Kaitsealade Komisjon, kaitsealade hea tava suunised nr 16.IUCN. Eesti-keelse versiooni toimetaja Ahto Kaasik. Taarausuliste ja Maausuliste Maavalla Koda.

[12] Pühapaikade andmekogu, <http://andmekogu.hiis.ee/nimekiri>

[13] Alla kirjutanud: MTÜ Spordiühing Ekstreempark, Eesti Aerutamiseföderatsioon, Matkajuht OÜ, MTÜ Veelaalom, MTÜ Alar Siku Matkaklubi, Haanjamatkad, VeeTee Projekt OÜ, SK Pirita MTÜ, Vesipapp OÜ, SA Põlvamaa Arenduskeskus

[14] https://maakonnaplaneering.ee/wp-content/uploads/2021/09/1_seletuskiri-3.pdf

[15]

https://www.polva.ee/documents/17842760/31746548/P%C3%B5lva_YP_seletuskiri_eeln%C3%cb19-4d62-b258-b0809241b662 (01.11.2022)

[16] https://www.riigiteataja.ee/aktiisa/1251/1201/0015/KKM59_lisa1.pdf#

[17] https://www.riigiteataja.ee/aktiisa/1210/4202/0061/KKM_m19_Lisa2.pdf#

[18] [Veemajanduskomisjon | Keskkonnaministeerium \(envir.ee\)](#)

[19] Keskkonnaagentuuri kodulehelt <https://keskkonnaagentuur.ee/pinnaveekogumite-seisundiinfo>

[20] Kinnitatud keskkonnaministri 07.10.2022 käskkirjaga nr 1-2/22/357

[21] <https://envir.ee/media/7799/download>

[22] Euroopa Komisjon, 2020. ELi elurikkuse strateegia aastani 2030. Kättesaadav:

<https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2020/ET/COM-2020-380-F1-ET-MAIN-PART-1.PDF> (01.11.2022)

[23] Järvekülg, R. 2018. Kruvikalapääsude efektiivsuse ja selektiivsuse eksperthinnang Eesti tingimustes OSA II.

Kättesaadav: <https://envir.ee/media/5193/download> (01.11.2022).

[24] Urmas Nugin OÜ. 2018. Kruvikalapääsude efektiivsuse ja selektiivsuse hindamine Eesti tingimustes. <https://envir.ee/media/5193/download> (01.11.2022)

[25] "Kruvikalapääs ja selle kasutatavus Saesaare paisul" 2017

[26] Saesaare elektrijaama kinnistute ja nende lähiala detailplaneeringu koostöölastamata jätmise

[27] Seletuskiri veeseaduse § 17 täiendamise seaduse eelnõu juurde. Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/download/08883b61-db41-4f19-90f3-e0096fc9b5e6>.

[28] <https://infoleht.keskkonnainfo.ee/GetFile.aspx?fail=-508860004>.

[29] Kruvikalapääs ja selle kasutatavus Saesaare paisul 2017 (Töövõtuleping nr 14-09-17-EH).

[30] Saesaare elektrijaama kinnistute ja nende lähiala detailplaneeringu koostöölastamata jätmise

[31] https://elering.ee/sites/default/files/2022-12/elering_vka_2022_final_pages.pdf

[32] Loodusdirektiivi (92/43/EMÜ) artikkel 6 sätete tõlgendamise käsiraamat - Natura 2000

http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/art6/guidance_art6_4_et.p

(allkirjastatud digitaalselt)

Emma Krikova

juhtivspetsialist

veeosakond

Teadmiseks: Katrin Peil, Leili Treimann, Lembit-Karl Torro, Margus Lillo, Metsakoda OÜ, MTÜ Roheline Pärnumaa, Põlva Vallavalitsus, Riigimetsa Majandamise Keskus, Tiina Georg, Ülar Loolaid

Meelis Järvemägi 506 1821

Meelis.Jarvemagi@keskkonnaamet.ee